ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Навчально-науковий інститут психології

Кафедра психології

Дугіна Марія Михайлівна

УДК 159.9

Кваліфікаційна робота
«Індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності суддів»

053 «Психологія»

«Екстремальна та кризова психологія»

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело Дугіна М. М.

Науковий керівник (консультант) Склярова Ганна Олександрівна,
Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри паихології

Київ – 2023

Зміст

ВСТУП ... 3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ ... 6
1.1 Поняття про індивідуально-психологічних властивостей особистості ... 6
1.2 Психологічна характеристика професійної діяльності суддів ... 11
1.3 Професіографічний аналіз діяльності суддів ... 15
Висновки до розділу 1 ... 20
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ ... 22
2.1 Організація і методики дослідження ... 22
2.2 Аналіз результатів ... 27
Висновки до розділу 2 ... 45
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО НЕОБХІДНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СУДДІ ... 47
3.1 Підходи до визначення професійно важливих властивостей у сучасній психології ... 47
3.2 Практичні рекомендації з розвитку професійно важливих психологічних властивостей особистості суддів ... 52
Висновки до розділу 3 ... 62
ВИСНОВКИ ... 64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ... 68
ДОДАТКИ ... 75

ВСТУП

Актуальність дослідження. Значимість даного дослідження зумовлена зростанням наукового інтересу до вивчення особливостей професійної юридичної діяльності та придатності представників юридичних спеціальностей, до якої включені, як судді, так і адвокати, до її здійснення.

Це актуальна проблема сучасності, оскільки судді вирішують широке коло проблем, пов'язаних зі здійсненням від імені держави судочинних функцій на основі верховенства права; вони забезпечують захист соціальних гарантій і прав як окремих громадян, так і суспільства в цілому. Це пред'являє високі вимоги не тільки до професійних знань та вмінь, а й до особистості судді.

На тлі загальнолюдських фізичних і психологічних особливостей у кожної людини помітно виокремлюються індивідуальні особливості, які позначаються на її житті, поведінці, діяльності. Фізичні індивідуальні особливості — це конституція організму, його фізіологічні процеси: гуморальні, ендокринні, нервові. У кожному окремому організмі ці процеси відбуваються своєрідно, хоча у них є багато спільного для всіх людей, що зумовлюється антропогенезом, тобто походженням і розвитком людини.

Індивідуально-психологічні властивості особливості виявляються в різній швидкості реакцій, порогах чутливості, у властивостях уваги, пам'яті, спостережливості, кмітливості, в інтересах. Особливо яскраво вирізняються люди за індивідуальними здібностями: музичними, образотворчими, спортивними, художньо-літературними. Індивідуально-психологічні особливості — неповторна своєрідність психіки кожної людини.

Природною передумовою індивідуальних особливостей людини є передусім спадкові та природжені біологічні особливості будови та функцій організму.

Велике число досліджень присвячене професійно важливим якостям судді, І. Данилюк, М. І. Єнікєєв, І. Козицька, А. П. Корєнєва, Л. М. Москвич,

С. А. Пашин, Г. В. Савченко, О. К. Черновський, Ю. В. Чуфаровський, В. Ю. Шепітько).

Індивідуально-психологічні властивості особистості грають важливу роль у професійній діяльності суддів. Дослідження цих властивостей є актуальним, оскільки вони можуть визначати успішність роботи судді та впливати на прийняття ним правильних рішень. До того ж, вивчення індивідуально-психологічних властивостей, які є визначальними у здійсненні суддівської діяльності, допоможе створенню освітніх програм для формування необхідних властивостей у майбутніх суддів, під час їх фахового навчання, та сприятиме успішному добору кандидатів для комплектування штату суддів.

Мета дипломної роботи: теоретично та емпірично дослідити індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності суддів та розробити практичні рекомендації по розвитку професійно важливих психологічних якостей.

Завдання:

1. Теоретично дослідити поняття про індивідуальні психологічні особливості особистості.

2. Надати психологічну характеристику професійної діяльності судді.

3. Емпірично дослідити індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності суддів.

4. Розробити практичні рекомендації по розвитку професійно важливих психологічних якостей особистості судді.

Об’єкт: індивідуально-психологічні властивості.

Предмет: індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності суддів.

Для виконання поставлених завдань планується використати наступні методи дослідження:

Теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння.

Емпіричні: Авторський опитувальник «Рівень ефективності», Г. Айзенка «тест на визначення темпераменту», «Багатофакторний особистісний опитувальник (16-PF)» Р. Кеттелла, та тест на рівень стресостійкості.

База емпіричного дослідження: 20 суддів Печерського районного суду, м. Київ.

Наукова новизна і теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягають у такому: дістали подальшого розвитку положення про індивідуально-психологічні особливості особистості в її професійній діяльності; були поглиблені та конкретизовані теоретичні уявлення щодо індивідуально-психологічних властивостей особистості у професійній діяльності суддів.

Практичне значення. Теоретичний та практичний матеріал може стати корисним для навчальних курсів дисциплін: «Організаційна психологія», «Психологія професійного становлення особистості», «Психологія кар'єри», «Юридична психологія». Запропоновані рекомендації, щодо формування професійно необхідних індивідуально-психологічних властивостей судді, можуть стати корисними при підготовці програм підвищення кваліфікації, чи інших заходів з вдосконалення діяльності суддів.

Структура та обсяг дипломної роботи. Диплом складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (70 – найменувань). Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок, основний обсяг 68 сторінок. Робота містить 5 таблиць, 6 малюнків та 4 додатки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ

1.1 Поняття про індивідуальні психологічні особливості особистості

Індивідуально-психологічні особливості – неповторна своєрідність психіки кожної людини. Природною передумовою індивідуальних особливостей людини є передусім спадкові та природжені біологічні особливості будови та функцій організму. До них відносяться: темперамент; характер; здібності; воля; емоції [4].

У найзагальнішому вигляді здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, що забезпечують успіх у діяльності, у спілкуванні і легкість оволодіння ними. Здібності не можуть бути зведені до знань, умінь і навичок, що є у людини, але здібності забезпечують їх швидке придбання, фіксацію й ефективне практичне застосування. Успішність у діяльності та спілкуванні визначається не однією, а системою різних здібностей, при цьому, вони можуть бути взаємокомпенсованими.

Існує цілий ряд класифікацій здібностей. Відтворимо одну з них, найбільш значущу [17]:

1. Природні (або природні) здібності в основі своїй біологічно зумовлені, пов'язані з вродженими задатками, що формуються на їх базі, при наявності елементарного життєвого досвіду через механізми навчання типу умовно-рефлекторних зв'язків.

2. Специфічні людські здібності, мають суспільно-історичне походження і забезпечують життя і розвиток у соціальному середовищі (загальні та спеціальні вищі інтелектуальні здібності, в основі яких лежить користування промовою, логікою, теоретичні та практичні, навчальні та творчі). Специфічні людські здібності у свою чергу поділяються на [17]:

а) загальні, якими визначаються успіхи людини в найрізноманітніших видах діяльності і спілкування (розумові здібності, розвинені пам'ять і мова, точність і тонкість рухів рук і т. д.), і спеціальні, які визначають успіхи людини в окремих видах діяльності і спілкування, де необхідні особливого роду задатки і їх розвиток (здатності математичні, технічні, літературно-лінгвістичні, художньо-творчі, спортивні і т. д.). Ці здібності, як правило, можуть доповнювати і збагачувати одна одну, але кожна з них має власну структуру;

б) теоретичні, визначають схильність людини до абстрактно-логічного мислення, і практичні, що лежать в основі схильності до конкретно-практичних дій. Поєднання цих здібностей властиво лише різнобічно обдарованим людям;

в) навчальні, які впливають на успішність педагогічного впливу, засвоєння людиною знань, умінь, навичок, формування якостей особистості, і творчі, пов'язані з успішністю у створенні творів матеріальної і духовної культури, нових ідей, відкриттів, винаходів. Вища ступінь творчих проявів особистості називається геніальністю, а вища ступінь здібностей особистості в певній діяльності (спілкуванні) – талантом;

г) здатність до спілкування, взаємодії з людьми, а саме, мова людини як засіб спілкування, здібності сприйняття і оцінки людей, соціально-психологічної пристосовності до різної обстановки, входження в контакт з різними людьми, розташування їх до себе і т. д., і предметно-діяльнісні здібності, пов'язані із взаємодією людей з природою, технікою, знаковою інформацією, художніми образами і т. д.

Людина, здатна до багатьох і різних видів діяльності і спілкування, володіє загальною обдарованістю, тобто єдністю загальних здібностей, що обумовлює діапазон її інтелектуальних можливостей, рівень і своєрідність діяльності і спілкування [4].

Темперамент – сукупність індивідуальних особливостей, що характеризують динамічну та емоційну сторони поведінки людини, її

діяльності та спілкування. Лише умовно темперамент можна віднести до компонентів особистості, бо його особливості, як правило, обумовлені біологічно і є вродженими. Темперамент дуже тісно пов'язаний з характером, і у дорослої людини їх важко розділити [24].

Більшість дослідників темпераменту виділяють властивості, пов'язані між собою. Коротко охарактеризуємо ці якості:

– сензитивність – особливість людини, що виявляється у виникненні чутливості (психічної реакції) на зовнішній подразник найменшої сили;

– реактивність – особливість людини, пов'язана із силою емоційної реакції на зовнішні і внутрішні подразники;

– активність – здатність людини, що полягає в подоланні зовнішніх і внутрішніх обмежень у виробництві, в суспільно-значущих перетвореннях, у привласненні багатств, засвоєнні духовної культури;

– темп реакцій – особливість людини, яка полягає у швидкості протікання психічних процесів, а в певній мірі і психічних станів;

– пластичність – ригідність – особливості людини гнучко і легко пристосовуватися до нових умов, або інертно вести себе в умовах, що змінилися;

– екстраверсія-інтроверсія – особливості людини, що виражаються в переважній спрямованості активності особистості або назовні (на світ зовнішніх об'єктів: оточуючих людей, подій, предметів), або всередину (на явища власного суб'єктивного світу, на свої переживання і думки) [24].

Темперамент, будучи вродженим, є базою більшості властивостей особистості. Але він визначає лише динаміку їх прояву (вразливість, емоційність, імпульсивність, тривожність).

У самому загальному вигляді характер може бути визначений як система стійких властивостей особистості, що виявляються у ставленні людини до себе, до людей, до виконуваної роботи, до дозвілля тощо [27].

У характері можна виділити ряд підсистем або властивостей (рис), які виражають різне ставлення особистості до окремих сторін дійсності.

У першій підсистемі містяться риси, що виявляються в діяльності (ініціативність, працездатність, працьовитість, або ж, навпаки, безініціативність, ліниво і т. д.).

До другої підсистеми відносяться риси особистості, які виявляються у відносинах людини з іншими людьми, тобто в спілкуванні (тактовність-нетактовність, ввічливість-грубість, чуйність-черствість і т.д.).

Третю підсистему становлять риси, які проявляються у ставленні людини до самої себе (самокритичність-завищена зарозумілість, скромність-нахабство і т. д.).

Четверта підсистема – це сукупність ставлень людини до речей (акуратність-безтолковість, щедрість-скупість та ін.).

Перші ознаки виникнення і стабілізації характеру необхідно шукати на початку життя людини. Вік від 2-3 до 9-10 років є сензитивним періодом для становлення характеру. У цей період людині властива вікова сензитивність, оптимальне поєднання умов для розвитку рис характеру. Під впливом дорослих формуються такі риси (позитивні і негативні), як доброта, чуйність, товариськість, або егоїстичність, байдужість до людей, черствість. Початок їх формування багато в чому пов'язаний з першими місяцями життя і стилем спілкування матері (особи, що її замінює) з дитиною [24].

Працьовитість, акуратність, відповідальність, сумлінність, наполегливість та інші так звані «ділові» якості, як і їх антиподи, формуються пізніше в дитячих іграх, у доступних видах домашньої праці. При цьому необхідна стимуляція дорослих. Риси характеру, які стосуються відносин з людьми, спілкування, формуються у початкових класах школи, коли у дитини різко розширюється коло контактів, і вона починає взаємодіяти з новими шкільними друзями, вчителями.

Вольові риси характеру розвиваються і закріплюються в підлітковому віці, а базові (моральні і світоглядні) основи характеру – у ранній юності. До закінчення школи характер фактично сформований. Характер впливає практично на всі інші властивості особистості, на її пізнавальні, вольові,

емоційні процеси і стани. Від інших рис особистості характер багато в чому відрізняється своїм раннім формуванням і стійкістю.

Воля – свідоме регулювання людиною своєї поведінки (діяльності та спілкування), пов'язане з подоланням внутрішніх і зовнішніх перешкод. Це – здатність людини, яка проявляється в самодетермінації і саморегуляції нею своєї поведінки і психічних явищ [32].

Основні ознаки вольового акту:

а) докладання зусиль для виконання вольового акту;

б) наявність продуманого плану здійснення поведінкового акту;

в) посилена увага до такого поведінкового акту і відсутність безпосереднього задоволення, одержуваного в процесі й у результаті його виконання;

г) нерідко зусилля волі спрямовані не тільки на перемогу над обставинами, скільки на подолання самого себе.

Вольова регуляція поведінки характеризується станом оптимальної мобілізованості особистості, потрібного режиму активності, концентрацією цієї активності в необхідному напрямку.

Головну психологічну функцію волі складає посилення мотивації і вдосконалення на цій основі регуляції дій. Цим вольові дії відрізняються від імпульсивних, тобто дій, скоєних мимоволі і недостатньо контрольованих свідомістю.

Під емоціями розуміють, з одного боку, своєрідне вираження суб'єктивного ставлення людини до предметів і явищ навколишньої дійсності у формі безпосередніх переживань приємного або неприємного (емоції в широкому значенні слова), а з іншого – лише реакцію людини і тварин на дії внутрішніх і зовнішніх подразників, пов'язану із задоволенням або незадоволенням біологічно значущих потреб (емоції у вузькому значенні слова).

У психології праці необхідно враховувати момент емоцій. Це настрій сьогоднішнього дня, яке впливає на продуктивність, тобто настрій з яким приходить людина і виконує роботу [32].

Також важливо враховувати і специфічні емоції, які викликаються безпосередньо конкретної трудовою діяльністю. Ці емоції виділяються в першу чергу як професійно важливі. Вони поділяються на дві підгрупи. Перша підгрупа – це ті емоції, які пов'язують взаємини людей з колективом у процесі даного колективного виду праці.

Другий підвид професійних емоцій – емоції, які виникають в процесі самої роботи. Це, перш за все ті професії, в яких можуть виникнути аварійні ситуації і де неправильне, уповільнене прийняття рішення може призвести, в умовах високої емоційної напруженості, до аварії (льотчики, верхолази, деякі види операторської праці). У цих професіях емоційно нестійкі люди не можуть працювати.

Цілий ряд професій пред'являє особливі вимога до сукупності інших особливостей особистості: акуратності, організованості, педантичності в ряді випадків, товариськості чи замкнутості тощо.

1.2 Психологічна характеристика професійної діяльності судді

Як зауважує О. К. Черновський, професійна діяльність судді має цілу низку психологічних особливостей, що обумовлюються та тісно пов’язуються з роллю суддів у суспільстві. Так, до основних функцій судді, окрім винесення юридично обґрунтованого рішення, належить і управління взаємодією представників сторін у ході судового розгляду.

Безумовно, вся робота суду спрямовується на встановлення істини по справі, що є змістовною стороною судового процесу. Однак, психологічною складовою діяльності судді під час судового засідання є надання гарантованих прав та можливостей представникам сторін з метою забезпечення змагального характеру судочинства [44, с. 14].

Провідний український фахівець у галузі юридичної психології О. М. Бандурка відзначає, що для належного виконання своїх професійних функцій суддя повинен володіти такими якостями, як «самоконтроль, емоційна стриманість, вміння зберігати спокій в емоційно напружених ситуаціях, вимогливість до форми поведінки та висловлювань сторін процесу, і в той же час виявлення терпимості, тактовності, здатність до релаксації, зниження надмірного емоційного збудження окремих учасників судового засідання» [1, с. 156].

На нашу думку, визначальними соціально-психологічними особливостями професійної діяльності суддів виступають наступні:

– правова регламентація професійної поведінки судді, яка має максимально жорсткий та чітко визначений процесуальний порядок;

– суддівські професійні повноваження, що мають владний характер;

– діяльність судді, пов’язана з високим психологічним навантаженням;

– професія судді, яка одночасно вимагає прояву творчого характеру праці та організаторських здібностей у взаємовідносинах з навколишніми;

– суддя несе винятково персональну відповідальність за свої дії та рішення.

На думку В.О. Коновалової професійно важливі якості суддів пов’язані насамперед з їхніми поглядами, спрямованістю та послідовністю світогляду, що сприяє виробленню кожною особою глибокого розуміння соціальної значущості своєї професії, виховує почуття обов’язку, справедливості, об’єктивності, чесності, а також визначає активність особи як прагнення брати діяльну участь у житті суспільства, виявляючи при цьому соціально важливу ініціативу.

Складність і відповідальність діяльності щодо здійснення правосуддя вимагає мобілізації всіх здібностей особистості, які прямо залежать від її психологічної структури та обраної професії. Професійні функції формують психічні якості особистості, підпорядковуючи їх вимогам, які ставляться до тієї чи іншої сфери людської діяльності. Тому кожен суб’єкт, що виконує

правоохоронну роботу, повинен свідомо вдосконалювати свої психічні якості, аналізувати їхній стан щодо обраної ним професії. Велике значення у цьому аспекті має розуміння особою соціальних функцій, які вона виконує у зв'язку зі здійсненням правосуддя [51, с. 61].

Найбільшу увагу при здійсненні правосуддя слід приділити такому психологічному складнику, як проблема внутрішнього переконання судді. В основі судового рішення повинна знаходитись не тільки логічна неминучість, але й моральна обов'язковість. Процес формування внутрішнього переконання судді пов'язаний з безперервними вирішенням сумнівів, які виникають при розгляді справи. Окрім того, при здійсненні правосуддя часто присутній такий психологічний чинник, як сторонній тиск на суддю.

Разом з тим, здійснення суддівських обов'язків – один із найскладніших видів людської діяльності, що потребує напруження всіх духовних і фізичних сил, уміння аналізувати та зважувати. Тому ні один суддя, навіть, який має належну професійну підготовку та великий досвід практичної роботи, не застрахований від вчинення помилок. Розглядаючи справу, суд не в змозі встановити абсолютну істину. Головне – відшукати істину об'єктивну, правильно відобразити в своїх висновках суттєві для справи факти, але не допускати автоматичного застосування закону [8, с. 229].

Підвищена моральна відповідальність, загострене відчуття обов'язку, дотримання деяких додаткових норм поведінки необхідні судді для здійснення правосуддя, тобто в тій сфері, де його праця не вкладається в суворі формальні схеми і де від якості та ефективності цієї праці залежать стан здоров'я, духовний світ та положення людини в суспільстві. Успішне виконання професійних обов'язків у цих сферах вимагає поєднання високої кваліфікації спеціаліста з глибоким усвідомленням відповідальності, готовністю безперечного виконання свого професійного обов'язку. Судді найбільш гостро відчувають проблеми моральності своєї професії, оскільки частіше, ніж інші, стикаються з нестандартними ситуаціями, а також несуть відповідальність за

прийняті рішення. Тому культура і етика суддів повинні бути достатньо високими.

Необхідно відзначити, що керування ходом судового розгляду в межах процесуального закону вимагає високої організованості судді та вміння керувати всіма особами, які знаходяться в залі судового засідання. Але керівництво судді має публічний характер та обмежене процесуальними вимогами, тому головуючий намагається встановити психологічну сумісність учасників процесу, що має велике значення для якісного здійснення правосуддя.

У цьому контексті психологічна підготовленість дозволяє судді нейтралізувати негативний вплив на особистість психологічних особливостей діяльності [12]:

– правової регламентації (нормативності) професійної поведінки;

– владного характеру професійних повноважень;

– високого рівня персональної відповідальності за прийняття рішення.

До них слід додати публічний характер діяльності, тобто необхідність виконання професійних функцій у присутності значної кількості сторонніх, але не нейтрально налаштованих осіб – звинувачуваного та його представників (у тому числі адвоката-захисника, родичів), свідків, громадськості, преси тощо. Кожна зі сторін має свої інтереси, причому вони досить часто протилежно спрямовані. Суддя постійно, навіть поза судовим засіданням, знаходиться у фокусі їх уваги. Розуміння цієї обставини при недостатній психологічній культурі призводить до виникнення стану психологічної напруженості, отже – збільшує ймовірність помилок чи психологічних недоречностей. Особливо це стосується ситуацій, коли в залі судового засідання відбувається запис (відео- чи аудіо-) перебігу судового процесу для подальшого використання з поки-що невідомою для судді метою.

Формування загальної психологічної культури судді полягає, передусім, у набутті систематизованих знань щодо особливостей особистості та професійного спілкування. Основним засобом і умовою діяльності судді є

професійне спілкування, тобто встановлення і підтримання цілеспрямованого контакту з особами-носіями значущої інформації, а також переконливе (за змістом і формою) викладення матеріалу при судовому розгляді справи. Професійна майстерність проявляється саме у тих випадках, коли необхідно вплинути на внутрішнє переконання, здійснити психологічний вплив на учасників судового процесу і одержати необхідний результат [19].

Таким чином, до психологічних чинників, які впливають на формування внутрішнього переконання судді, необхідно віднести соціально-психологічні та позасудові чинники, а саме: правосвідомість, професійний досвід, психологічну стійкість, особливості темпераменту і характеру, промову прокурора і захисника, суспільну думку, правові позиції Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, а також рішення Європейського суду з прав людини.

Негативні емоції судді можуть бути зведені до мінімуму за рахунок глибокої впевненості в значущості виконуваної роботи, її високій соціальній корисності, а також задоволення, що дає вирішення завдань стосовно здійснення правосуддя. Безпосередність, незалежність і неупередженість судді при дослідженні всіх відомостей – основа справедливого винесення рішення у справах цивільного, адміністративного чи кримінального судочинства.

1.3 Професіографічний аналіз діяльності судді

Відомий український правознавець, громадський діяч кінця XIX – початку XX ст. Б. О. Кістяківський зазначав: «…Більшість суддів становляться до своєї справи, яка вимагає невтомної роботи думки, без достатнього інтересу, без вдумливості, без усвідомлення важливості й відповідальності свого становища … складні й заплутані юридичні справи вирішуються не на основі права, а в силу тієї чи іншої випадковості» [9].

У науковій літературі останніх років активно висвітлюються дослідження психологічних особливостей професійної діяльності суддів, які

базуються на теоретичному аналізі емпіричного матеріалу, нормативно-правової бази, вітчизняного та зарубіжного досвіду, результатом чого стала розробка професіограми суддівської професії. Професіограма – описово-технологічна характеристика професійної діяльності, що розроблена за певною схемою і відповідно до поставлених задач [13].

Важливою складовою професіограми є психограма – опис психологічних характеристик конкретної професійної діяльності, сукупності психофізіологічних і особистісних якостей працівника, важливих для її успішного здійснення. Е. Ф. Зеєр виділяє такі важливі пункти характеристики психограми судді, які наведено нижче.

Загальна характеристика праці.

1. Фотографія робочого дня. Робочий день судді починається о 8:00. Однак багато суддів приходять раніше, за 30-40 хвилини, щоб спокійно, уважно вивчити справи, заплановані на день. Як правило, о 8:00 вже розпочинаються судові засідання. Графік їх розписано на 2-3 тижні вперед. За день суддя розглядає від однієї до трьох кримінальних справ, залежно від складності та обсягу справи. Навантаження у цивільних справах часом сягає 10-12 справ на день.

2. Опис та оцінка динамічних факторів праці. Працездатність судді протягом дня не залишається однаковою. З ранку потрібен якийсь період впрацювання, що переходить у період максимально сталої працездатності. Через три години настає спад, втома. Після обідньої перерви знову потрібен період впрацювання, а ближче до кінця робочого дня з'являється глибша втома, ніж перед обідом, що може спровокувати помилки в роботі. Для багатьох працівників судової системи характерні обмеження рухової діяльності, робота у сидячому положенні.

3. Вплив умов праці на динамічні процеси роботи. Судді частіше всього працюють згідно з нормованим графіком. Як правило, це восьмигодинний робочий день з обідньою перервою протягом години та два вихідні дні на тиждень.

4. Психологічна характеристика робочого місця та трудових дій. Умови праці, у яких відбувається діяльність суддів багато в чому визначають їх працездатність та психологічний комфорт. Значну частину своїх функцій суддя виконує у залі судового засідання. Решта роботи протікає у його робочому приміщенні – кабінеті, обладнаному комп'ютером.

5. Психологічний аналіз помилкових процесів. Головними причинами суб'єктивних помилок суду можуть бути: професійна непридатність (слабкий теоретичний рівень підготовки, наявність психофізичних чинників, що виключають можливість виконання людиною необхідної роботи); фізичний та психологічний стан судді у досліджуваній судовій ситуації, наприклад, хвороба, страх; недостатня підготовка до виконання даної тактичного завдання; неправильна організація праці [13].

Вимоги до психічних процесів.

1. Психомоторика. Судді в основному займаються розумовою діяльністю, яка відбувається переважно сидячи. Тому судді необхідно мати таку якість, як посидючість, оскільки найчастіше засідання йдуть протягом кількох годин, що потребує певної витримки.

2. Сенсорна та перцептивна сфери. Важливу роль у діяльності судді відіграють особливості сенсорних модальностей. Важлива швидкість та точність сприйняття суддею матеріалів справи і показань, що надійшли до нього (точний окомір, добре розвинена система слухового аналізатора тощо).

Також суддя повинен уміти зчитувати невербальну інформацію із клієнтів, свідків тощо для найповнішого уявлення про те, що відбувається.

3. Професійні особливості пізнавальних процесів. Для адекватної оцінки чужих вчинків суддя і сам має бути людиною високих моральних принципів та уявлень. Наявність у судді морально-психологічних якостей сприяє всебічному та об'єктивному розгляду справ [19].

Професія судді належить до професій виключно розумової (творчої чи інтелектуальної) праці. У процесі роботи важлива діяльність сенсорних систем, уваги, пам'яті, активізація мислення та емоційної сфери. У когнітивній

(пізнавальній) сфері особливу роль відіграють такі якості мислення, як аналітичність, критичність, логічність, вміння порівнювати, узагальнювати, класифікувати дані, виділяти головне та найбільш суттєве. Найчастіше прийняття рішень має здійснюватися оперативно в умовах дефіциту часу.

Серед властивостей пам'яті особливу роль відіграють оперативність у переробці інформації, відбір цінної інформації та її передача у довготривалу пам'ять, точне та повне знання законодавства та процесуальних норм юридичної діяльності.

Особливо важливими для судді є такі властивості, як [25]:

– стійкість при вивченні та складанні важливої для суду документації,

– концентрація уваги, розподіл та переключення уваги у складних та динамічних ситуаціях судового процесу.

Серед властивостей сприйняття особливо важливими є об'єктивність, спостережливість. Мовлення судді має відрізнятися високою культурою, лаконічністю, чіткістю, виразністю, строгістю у формулюванні суджень. Уява судді має поєднувати у собі репродуктивні та творчі функції, і навіть функції прогнозування, тобто здатність у конкретних образах передбачати результати запланованих судових засідань та наслідків прийнятих судових рішень, що дозволяє уникнути у діяльності судді примітивних та непрофесійних дій методом «проб і помилок» [33].

Вимоги до емоційно-вольової сфери.

1. Характеристика переважаючих емоційних станів. Одним із явних станів може бути стан емоційної напруги, як при ухваленні рішення (коли зважені всі «за» і «проти»), а особливо при оголошенні результатів у залі суду.

2. Типовий рівень нервово-психічної напруги праці. Робота судді відбувається в умовах підвищеної нервово-психічної напруги, у веденні знаходиться одночасно велика кількість справ, доводиться контактувати з багатьма людьми, які не завжди доброзичливо налаштовані щодо того, що відбувається. Нерідко учасники розглядів залишаються незадоволеними рішеннями суду, не можна виключити і прямий тиск представників

криміналітету (хоча в цьому випадку закон суддів захищає: за неповагу до суду, загрози чи наклеп щодо осіб, що здійснюють правосуддя, передбачена сувора відповідальність, аж до позбавлення волі, а за посягання на їхнє життя – аж до довічного ув'язнення).

3. Особливі вимоги до емоційно-вольової сфери. Для виконання своєї регулюючої ролі суддя повинен мати такі якості, як самоконтроль, емоційна стриманість, вміння зберігати спокій у напружених ситуаціях, вимогливість до форми поведінки та висловлювань осіб-учасників. Важливими є такі вольові якості як: принциповість, лідерство, наполегливість, самоконтроль, дисциплінованість.

4. Воля та її особливості, основна спрямованість вольового процесу. Вольові характеристики є також важливими параметрами оцінки особистості судді. Часто на суддю впливає чинник психологічного характеру, а саме спрямований на вибірковість смислового сприйняття суддею матеріалів кримінальної справи, висновків попереднього слідства, які зміцнюють його психічну установку у процесі засвоєння ним «знань про винність». Суддя повинен мати силу волі і морально-психічну стійкість, щоб протистояти сугестивному впливу інформаційного простору, який його оточує [33].

Типові психологічні стани у процесі праці [12].

1. Монотонія та втома. Судді мають високий рівень стресу. Це пояснюється тим, що суддя на робочому місці має приймати швидкі, самостійні та дуже відповідальні рішення. Може виникати також стан втоми та монотонії, оскільки при вивченні справ суддя довго займається кропіткою одноманітною роботою, що вимагає напруги як аналізаторів, і фізичного стану загалом (сидяча постава).

Найбільш значущі якості, які дозволяють судді бути успішним у своїй професійній діяльності, О. О. Караванов поділяє на 7 наступних груп:

1) Високий рівень розвитку інтелектуальної активності, розвинений абстрактний і вербально-смисловий інтелект;

2) Усвідомлена, адекватна професійна мотивація, де основним мотивом є здійснення правосуддя з урахуванням закону;

3) Високий рівень самоконтролю, емоційної саморегуляції, стресостійкість;

4) Комунікативні здібності, а також здатність конструктивно вирішувати конфліктні ситуації;

5) Самостійність та відповідальність, впевненість у собі, здатність протистояти груповому впливу;

6) Гуманні риси, емпатійність, вдумливість та вміння зрозуміти особливості іншої людини;

7) Морально-нормативна усвідомлена позиція [33].

Закон України «Про судоустрій та статус суддів» закріплює нове положення про необхідність перевірки особистих морально-психологічних якостей кандидата на посаду судді. Важливими чинниками правильної інтерпретації поняття особистих морально-психологічних якостей є їх визначення та конкретизація, а також з'ясування ступеня їх значущості та пріоритетності для ефективної професійної діяльності судді.

Висновки до розділу 1

Індивідуальні психологічні особливості особистості – це унікальні характеристики кожної людини, які визначають її поведінку, діяльність та сприйняття світу. Ці особливості можуть бути різними у кожної людини і проявляються, зокрема, через темперамент, характер, здібності.

Психологічна характеристика професійної діяльності судді включає в себе такі аспекти, як: висока відповідальність за прийняття рішень, потреба у моральній справедливості, стресовість професії, потреба у здібностях до логічного мислення та критичного аналізу інформації, емоційна стійкість та інші.

Професіографічний аналіз діяльності судді полягає у дослідженні основних здібностей, знань та навичок, які необхідні для успішної професійної

діяльності. Цей аналіз включає в себе такі пункти, як рівень освіти, стаж роботи, кваліфікаційні вимоги та інші. Невід`ємною частиною професіограми судді, є психограма, яка визначає вимоги до його психофізіологічних і особистісних якостей, важливих для її успішного здійснення професійної діяльності.

РОЗДІЛ 2
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ

2.1 Методологія дослідження

Метою емпіричного дослідження є виявлення зв'язку між індивідуально-психологічними властивостями особистості суддів та їх професійною діяльністю. Крім того, дослідження має на меті встановити, які конкретні властивості позитивно чи негативно впливають на ефективність роботи суддів, та які з них можуть бути покращені за допомогою рекомендацій та інших заходів для підвищення якості професійної діяльності суддів.

Дослідження впливу індивідуально-психологічних властивостей особистості на ефективність роботи суддів має велике значення, оскільки робота судді є відповідальною та складною професією, де вимагається висока кваліфікація та здатність приймати об'єктивні та справедливі рішення. Індивідуально-психологічні властивості можуть впливати на сприйняття, розуміння та оцінку інформації, прийняття рішень, емоційну стійкість, поведінку в стресових ситуаціях та інші аспекти професійної діяльності.

Вивчення індивідуально-психологічних властивостей суддів може дати відповіді на питання про те, які особистісні якості впливають на ефективність роботи суддів, де можуть бути слабі місця судової діяльності та які властивості слід розвивати для поліпшення професійних результатів.

Процедура дослідження включає планування, збір та аналіз даних, інтерпретацію результатів та формулювання висновків. У даному дослідженні ми використовуємо кілька методів збору та аналізу даних.

– Анкетування: для виявлення рівня ефективності роботи суддів ми розробили авторську анкету, її заповнював заступник голови Печерського суду, який допоміг встановити ефективність праці підлеглих працівників.

– Тестування: для вимірювання темпераменту, стресостійкості та особистісних рис суддів ми використовуємо тести, які є стандартизованими та вже використовуються в психологічній практиці.

– Аналіз даних: після збору даних, ми проведемо статистичний аналіз для встановлення кореляційних зв'язків між індивідуально-психологічними властивостями та рівнем ефективності роботи суддів.

– Інтерпретація результатів: на основі отриманих даних ми зробимо висновки про те, які індивідуально-психологічні властивості впливають на ефективність роботи суддів.

В нашому емпіричному дослідженні взяло участь 20 суддів Печерського району м. Київ. Також хочу вказати, що 12 суддів займаються цією діяльністю вже понад 10 років, та 8 суддів мають до 5 років стажу на своїх посадах.

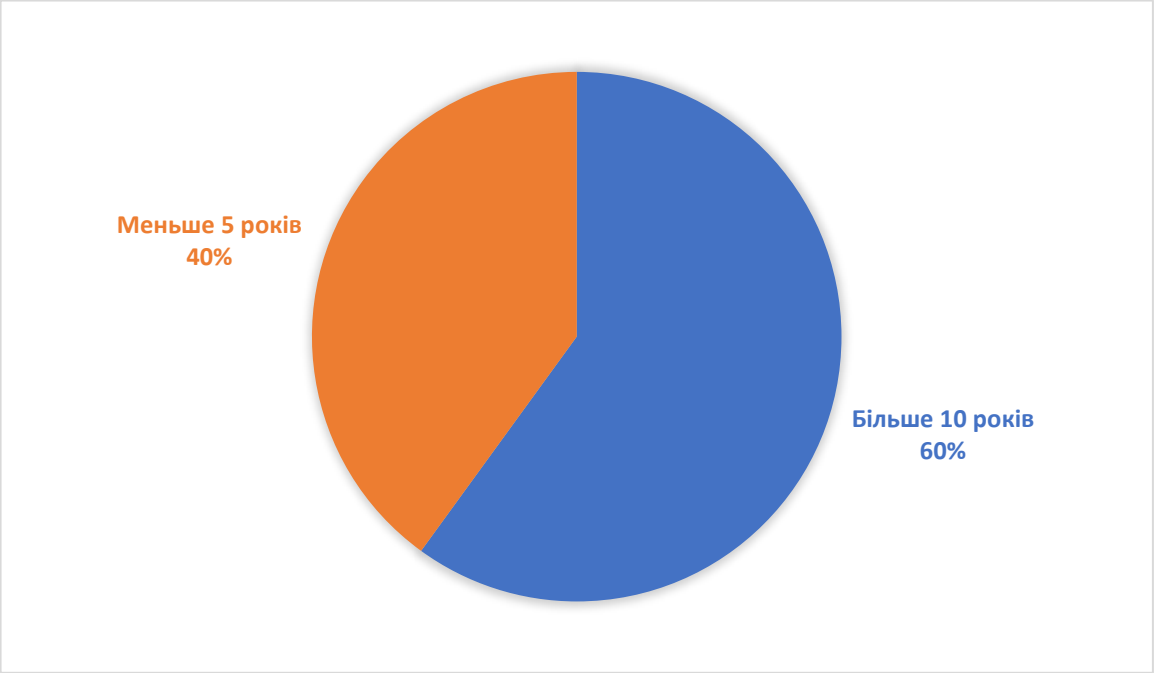

Рис. 2.1 Стаж роботи суддів

Отже, для дослідження ми обрали такі методики, як:

Тест на визначення темпераменту Г. Айзенка [1] допоможе визначити, який темперамент мають судді, що може впливати на їх реакції та особливості сприйняття різних ситуацій. Цей тест був розроблений Гансом

Айзенком, відомим британським психологом, і заснований на його теорії про три типи темпераменту: екстравертний, інтровертний та нейротичний.

У тесті на визначення темпераменту Г. Айзенка досліджуваний заповнює питальник з питаннями, які стосуються його поведінки та реакцій у різних ситуаціях. Загальна кількість запитань може варіюватися від 57 до 116, залежно від конкретної версії тесту. У відповідь на кожне запитання людина має вибрати одну з двох або трьох відповідей, які найбільше описують її поведінку та реакції.

Після того, як тест буде завершений, результати будуть оброблені, і людині буде надано інформацію про її тип темпераменту. Тип темпераменту, визначений тестом, може дати відповіді на питання про те, які особистісні якості впливають на ефективність роботи суддів, де можуть бути слабі місця у діяльності, та які властивості слід розвивати для поліпшення професійних результатів. Наприклад, інтровертні судді можуть мати складнощі у взаємодії з людьми, тоді як екстравертні судді можуть виявляти більшу схильність до певних типів поведінки. Знання про темперамент може допомогти відповісти на ці питання та виявити проблемні аспекти роботи суддів.

Існує чотири типи темпераменту:

Флегматики – це люди з спокійним характером. Вони зазвичай вважаються медитативними та збалансованими, добре переносять стрес та не поспішають приймати рішення. Флегматиків часто характеризують як надійних, стабільних та здатних до компромісів.

Сангвініки – це люди з енергійним, оптимістичним та спонтанним характером. Вони швидко адаптуються до змінних умов та люблять виклики, а їхні дії можуть бути імпульсивними. Сангвініків часто характеризують як комунікабельних, креативних та відкритих до нових ідей.

Холерики – це люди з сильним характером, активні та рішучі. Вони намагаються контролювати ситуацію та бути лідерами, тому можуть бути досить наполегливими. Холерики часто характеризуються як енергійні, цілеспрямовані та рішучі.

Меланхоліки – це люди з високим рівнем емоційної чутливості та внутрішньої складності. Вони можуть бути інтровертованими та схильними до задумливості, а їхні дії можуть бути повільними та обдуманими. Меланхоліки часто характеризуються як творчі, віддані та чутливі [17].

Багатофакторний особистісний опитувальник (16-PF) Р. Кеттелла дозволить дослідити різні аспекти особистості суддів, такі як екстраверсія, нейротизм, сумлінність, відкритість до досвіду та інші. Це може допомогти зрозуміти, які індивідуальні риси впливають на сприйняття та прийняття рішень [58].

Тести Кеттелла є одними з найбільш відомих і популярних психодіагностичних методик. Багатофакторний особистісний опитувальник 16PF (Sixteen Personality Factors Questionnaire) був розроблений Р.Б. Кеттеллом в 1949 році і з тих пір був перевиданий в різних варіантах. Остання, п’ята редакція опитувальника була випущена в 1993 році.

Україна не є винятком, і дві основні модифікації опитувальника 16PF, а саме стандартизована форма з 187 питань (форма А) і форма з 105 питань (форма С) відомі і практично застосовуються в нашій країні. Форма А була адаптована під керівництвом А. А. Бодальова на початку 1980-х років, а форма С – кафедрою соціальної психології психологічного факультету СПбДУ з 1972 по 1985 роки.

Обидві модифікації опитувальника 16PF призначені для дорослих осіб з освітою не нижче 8-9 класів. Опитувальники дозволяють отримати оцінку по 15 особистісним рисам і інтелекту (тобто по 16 чинникам). Повні форми опитувальника також дозволяють діагностувати 4 вторинні фактори. Кожен з 16 первинних факторів має подвійну (біполярну) назву, що характеризує протилежні полюси риси. Оцінки за кожним фактором можуть бути низькими або високими, що дає можливість отримати детальну інформацію про особистість людини [58].

Існують також чотирнадцятифакторний варіант High School Personality Questionnaire (HSPQ) для підлітків 13-15 років та дванадцятифакторний

опитувальник Children Personality Questionnaire (CPQ) для дітей 8-12 років. Ці варіанти адаптовані Е. М. Александровською та І. М. Гіл'яшевою. Призначений для підлітків 13-15 років опитувальник HSPQ містить 142 питання (1 і 142 – контрольні і не входять у жодну шкалу) і призначений для діагностики 14 первинних факторів. Кожне питання має 3 варіанти відповіді. Підлітковий варіант тесту містить фактори D і J, яких немає у дорослому варіанті і не містить факторів L, M, N та Q1.

Тест на рівень стресостійкості дозволить вам визначити, наскільки судді відповідально ставляться до своєї роботи та як добре вони здатні контролювати свої емоції в ситуаціях, пов'язаних зі стресом. Тест на оцінку стресостійкості може бути корисним для визначення рівня стресостійкості людини та її здатності ефективно впоратися зі стресом у професійній діяльності. Це особливо важливо для суддів, які щодня стикаються з великим тиском, відповідальністю та складними рішеннями [42].

Дослідження рівня стресостійкості може допомогти суддям зрозуміти свої межі та здатності впоратися зі стресом, а також допомогти у підвищенні ефективності та здоров'я в професійній діяльності. Таким чином, тест на оцінку стресостійкості може бути корисним інструментом для дослідження індивідуально-психологічних властивостей суддів у контексті їх професійної діяльності. Даний тест на оцінку стресостійкості був розроблений Медичним центром Університету Бостона.

Авторська анкета для визначення ефективності суддів дозволить оцінити якість роботи судді, яка має прямий вплив на справедливість судових рішень та довіру до судової системи загалом. Якщо суддя не встигає розглядати справи у встановлені терміни, не приймає взяття участі в програмах підвищення кваліфікації та не дотримується етичних принципів, це може призвести до порушення прав людей та порушення закону.

Один з найпоширеніших методів визначення залежності між двома змінними у статистичному аналізі – коефіцієнт кореляції Пірсона. Він вимірюється у діапазоні від -1 до 1, де -1 означає досконалу негативну

кореляцію (коли значення однієї змінної збільшується, то значення іншої зменшується), 0 – відсутність кореляції, а 1 – досконала позитивна кореляція (коли значення однієї змінної збільшується, то значення іншої також збільшується).

Коефіцієнт кореляції Пірсона обчислюється за формулою:

$$r = (n\Sigma XY - \Sigma X\Sigma Y) / \sqrt{((n\Sigma X^2 - (\Sigma X)^2)(n\Sigma Y^2 - (\Sigma Y)^2))}$$

де X та Y – значення двох змінних, n – кількість спостережень.

Значення коефіцієнта кореляції Пірсона може бути інтерпретовано за допомогою статистичних таблиць та показників значимості. Високе значення коефіцієнта кореляції свідчить про тісну залежність між змінними, що може бути корисно в багатьох дослідженнях для встановлення причинно-наслідкових зв'язків та передбачення результатів.

Отже, емпіричне дослідження має показати нам важливість розуміння індивідуальних особливостей суддів для підвищення якості їхньої професійної діяльності. Результати дослідження можуть допомогти впровадити рекомендації та заходи, спрямовані на поліпшення якості прийнятих рішень суддів, що може позитивно вплинути на довіру до системи правосуддя та забезпечити більш справедливе застосування закону. Крім того, дослідження може мати практичне значення для відбору та підготовки майбутніх суддів, які мають мати необхідні індивідуальні властивості для успішної професійної діяльності.

2.2 Аналіз результатів

На початку емпіричного дослідження, ми розглянемо результати отримані від авторської анкети, яка дозволила нам визначити рівень ефективності роботи.

Таб. 2.1

Результати авторської анкети

Рівень	Кількість	%
Високий рівень	12	60%

Середній рівень	5	25%
Низький рівень	3	15%

Як видно з таблиці, більшість відповідей (60%) показують, що рівень ефективності роботи суддів є високим. Це може свідчити про те, що судді продемонстрували високу професійну компетентність, здатність приймати об'єктивні та справедливі рішення, ефективно взаємодіяти з іншими учасниками правосуддя та дотримуватися високих етичних стандартів.

Проте, варто звернути увагу на те, що 25% відповідей свідчать про середній рівень ефективності, а 15% – про низький рівень. Це може свідчити про наявність проблем, які впливають на професійну діяльність суддів, такі як недостатня кваліфікація, недостатні знання законодавства, етичні порушення та інші негативні чинники, які потребують уваги та покращення.

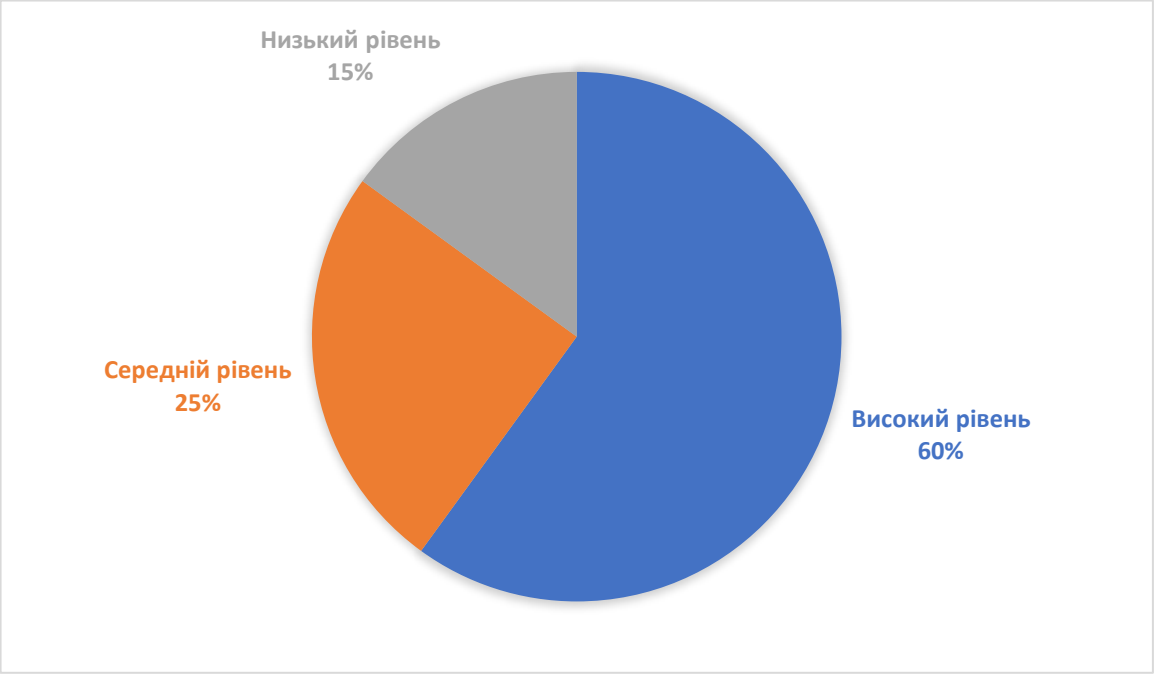

Рис. 2.2 Результати авторської анкети

Отже, загальна картина ефективності роботи суддів за результатами авторської анкети є позитивною, з більшістю суддів, що показують високий

рівень ефективності. Проте, наявність відсотків середнього та низького рівня ефективності свідчить про те, що є проблемні питання, які потребують уваги та покращення. А також, зазначені показники можуть бути зумовлені меншим стажем роботи одних працівників, перед іншими, де брак великого досвіду є однією з причин меншої ефективності діяльності.

Темперамент є однією з індивідуально-психологічних характеристик особистості, яка визначається біологічними особливостями людини та впливає на її поведінку, емоційну реактивність та сприйняття світу. В контексті суддівської діяльності темперамент може впливати на спосіб прийняття рішень, реакції на конфліктні ситуації, стиль взаємодії з іншими учасниками правосуддя, особливості сприйняття та інші аспекти суддівської роботи. Для дослідження темпераменту ми обрали методику Айзенка.

Таб. 2.2 Результати за тестом Г. Айзенка

Шкала	Кількість	%
Екстраверсія	13	65%
Інтроверсія	7	35%
Нейротизм	10	50%
Емоційна стабільність	10	50%

Більшість суддів проявляють екстравертні риси (65%), тобто вони більш активні та спрямовані на зовнішній світ. Це може вказувати на те, що вони швидше сприймають та реагують на зовнішні подразники, здатні легко вступати в контакт з іншими людьми та швидше адаптуватися до нових ситуацій.

У той же час, 35% суддів проявляють інтровертні риси, тобто вони більш спрямовані на свій внутрішній світ та схильні до внутрішньої рефлексії. Це може вказувати на те, що вони більш обережні та розглядають різні аспекти проблеми до того, як ухвалити рішення.

З іншого боку, 50% суддів проявляють виражені риси нейротизму, що може вказувати на наявність певної емоційної нестійкості, роздратованості та стресу в їхній повсякденній діяльності. Однак, інші 50% суддів мають виражені риси емоційної стабільності, що свідчить про їх здатність контролювати свої емоції та дотримуватися раціонального підходу до рішень.

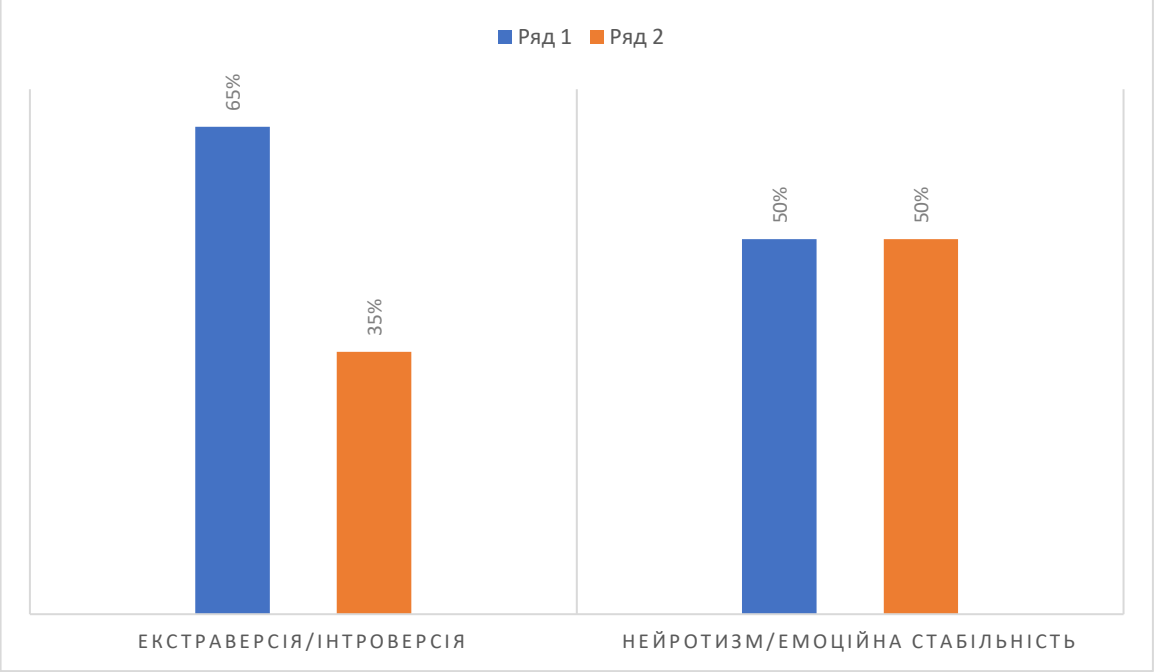

Рис. 2.3 Результати за тестом Г. Айзенка

Отже, вивчення темпераменту суддів може допомогти краще зрозуміти їхню індивідуальну психологічну спрямованість та ставлення до виконання роботи. Це може допомогти у формуванні ефективної команди суддів та покращенні професійної діяльності в цілому.

Таб. 2.3 Результати за тестом Г. Айзенка

Тип темпераменту	Кількість	%
Сангвінік	7	35%
Холерик	6	30%
Флегматик	3	15%

Меланхолік	4	20%

За результатами тестування на визначення темпераменту за методикою Г. Айзенка, було встановлено, що найбільш поширеним типом темпераменту серед суддів є сангвінічний (35%). Холеричний тип темпераменту також був помітним (30%), а флегматичний та меланхолічний типи темпераменту були менш поширеними (відповідно, 15% та 20%).

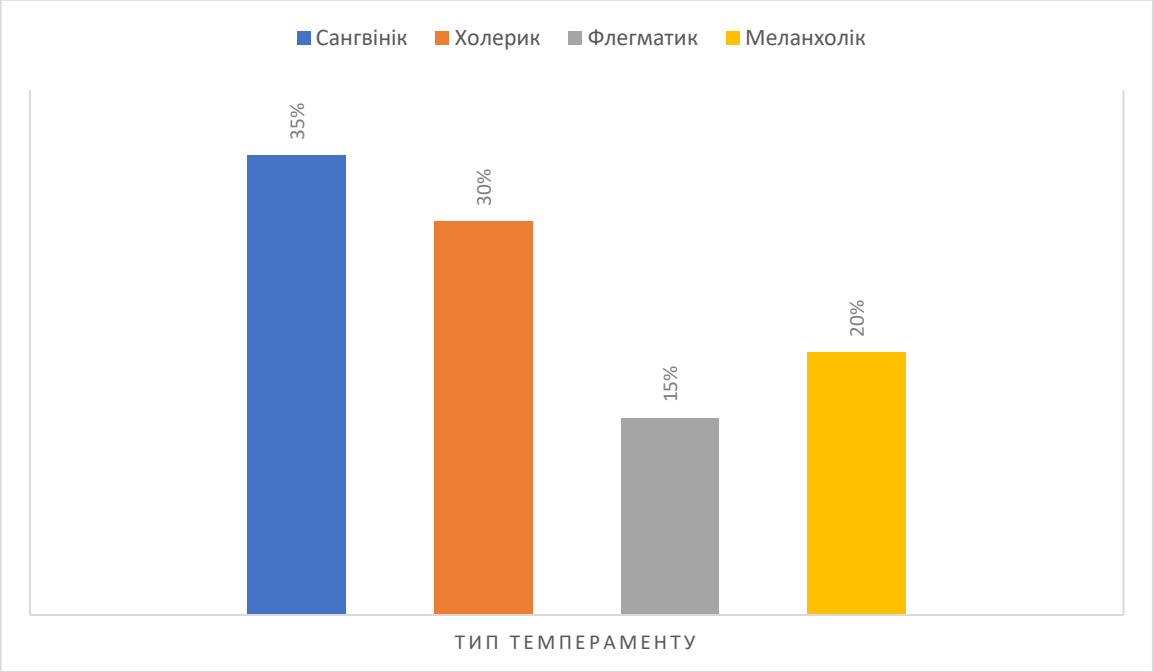

Рис. 2.4 Результати за тестом Г. Айзенка

Від суддів з сангвінічним темпераментом можна очікувати залучену поведінку, вони можуть легко знаходити спільну мову з різними людьми, включаючи колег, адвокатів, інші працівників правоохоронних органів та громадськість. Також вони можуть проявляти схильність до більш емоційних та імпульсивних рішень.

Судді у який переважає тип темпераменту холерик, можна очікувати підвищену активність, енергію та емоційність. Такі судді можуть бути швидкими та рішучими у прийнятті рішень, виявляють впевненість у власних

діях та здатність домінувати над іншими. Вони можуть бути досить емоційними, іноді нестримними в прояві своїх почуттів та реакцій.

Однак, холерикам може бути складно зберігати спокій у критичних ситуаціях, а також вони можуть бути нахабними у відносинах з іншими людьми.

Меланхоліки характеризуються підвищеною чутливістю, інтровертованістю та тенденцією до переживання депресивних настроїв. Вони можуть бути дуже принциповими та критичними до себе та інших, що може впливати на їх професійну діяльність як суддів. Однак, ці люди можуть також бути високо організованими та дисциплінованими, що може мати позитивний вплив на їхню професійну діяльність.

Судді з флегматичним темпераментом можуть бути досить стриманими у вираженні емоцій, але при цьому вони можуть проявляти глибоку обачність та розсудливість у своїх рішеннях.

Далі ми розглянемо результати, отримані за методикою Кеттела. Перед тим як перейти до результатів за методикою Кеттела, важливо зазначити, що ця методика досліджує особистісні риси, які можуть впливати на професійну діяльність суддів. Таким чином, результати цієї методики можуть доповнити нашу загальну картину професійних характеристик суддів.

Таб. 2.4 Результати за методикою Кеттела

	Високий рівень		**Середній рівень**		**Низький рівень**	
Фактор	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Інтелект	11	55%	9	45%	0	0%
Екстраверсія	9	45%	6	30%	5	25%
Відкритість до досвіду	6	30%	9	45%	5	25%
Приємність	4	20%	7	35%	9	45%
Сумлінність	9	45%	11	55%	0	0%

Нейротизм	10	50%	3	15%	7	35%
Гнучкість	8	40%	7	35%	5	25%
Соціальна пристосованість	11	55%	9	45%	0	0%
Агресія	5	25%	7	35%	8	40%
Сміливість	9	45%	8	40%	3	15%
Імпульсивність	7	35%	10	50%	3	15%
Незалежність	9	45%	11	55%	0	0%
Довірливість	4	20%	7	35%	9	45%
Сенситивність	7	35%	6	30%	7	35%
Відповідальність	12	60%	8	40%	0	0%
Прагнення до досягнень	9	45%	9	45%	2	10%

За методикою Кеттела, судді були оцінені за наступними критеріями:

– Інтелект: більше половини суддів (55%) мають високий рівень інтелекту, тобто вони можуть добре справлятись з складними завданнями та мають аналітичне мислення. Ще 45% суддів мають середній рівень інтелекту, що означає, що вони можуть добре виконувати рутинні завдання та розуміти прості інструкції. Це може бути корисною інформацією для побудови команди суддів та розподілу завдань з урахуванням рівня інтелекту кожного з них. Важливо враховувати, що ніхто з суддів не має низького рівня інтелекту, що може свідчити про високу професійну компетентність всієї групи суддів.

– Екстраверсія: 45% суддів мають високий рівень екстраверсії, 30% – середній рівень, 25% – низький рівень. Якщо порівнювати результати методики Кеттела та Айзенка щодо екстраверсії, то можна побачити, що в методиці Айзенка екстравертність переважає у 65%, тоді як у методиці Кеттела 45% суддів мають високий рівень екстраверсії. Це може пояснюватися тим, що різні методики мають різні підходи та критерії для визначення рівня екстраверсії.

– Відкритість до досвіду: 30% суддів мають високий рівень відкритості до досвіду, що свідчить про їхню готовність до відкриття нових ідей та концепцій. 45% суддів мають середній рівень відкритості до досвіду, що може означати, що вони відкриті до нових ідей, але можуть бути більш консервативними у своїх поглядах. 25% суддів мають низький рівень відкритості до досвіду, що може вказувати на те, що вони не цікавляться новими ідеями та концепціями та більш упереджені у своїх поглядах.

– Приємність:. серед суддів переважає низький рівень приємності (45%), 35% мають середній рівень, а лише 20% – високий рівень. Це може вказувати на те, що більшість суддів не схильні до емоційної позитивної оцінки інших людей та ситуацій, а також можуть бути менш толерантними до інших точок зору. Однак, варто відзначити, що це лише один з аспектів особистості, і для повної оцінки потрібно враховувати й інші чинники.

– Сумлінність: більшість суддів (55%) мають середній рівень сумлінності, 45% – високий рівень, і ніхто не має низького рівня. Судді з високим рівнем сумлінності, ймовірно, проявлять високу відповідальність та дисциплінованість у своїй роботі, виконуючи свої обов'язки з великою уважністю та ретельністю. Судді з середнім рівнем сумлінності можуть бути достатньо відповідальними та дисциплінованими, але можуть мати деяку схильність до порушень термінів та деяких інших обов'язків. Однак, це може бути викликано іншими чинниками, такими як обсяг роботи та тимчасові обставини.

– Нейротизм: половина суддів має високий рівень нейротизму, що може свідчити про їхню схильність до емоційної нестійкості та стресу. 15% суддів мають середній рівень нейротизму, а 35% – низький рівень. Це може означати, що більшість суддів мають досить стійку психіку та здатні контролювати свої емоції у складних ситуаціях.

– Гнучкість: 40% суддів мають високий рівень гнучкості, 35% – середній рівень, 25% – низький рівень, судді з високим рівнем гнучкості можуть бути

більш ефективними вирішувачами проблем, що вимагає швидкого реагування та змін попередніх підходів до діяльності.

– Соціальна пристосованість: 55% суддів мають високий рівень соціальної пристосованості, що свідчить про їхню здатність успішно адаптуватися до соціального середовища та взаємодіяти з іншими людьми. 45% суддів мають середній рівень соціальної пристосованості, що може свідчити про те, що вони можуть мати певні труднощі у взаємодії з іншими людьми, але в цілому їхня здатність до соціальної адаптації не є дуже низькою. Ніхто з суддів не має низького рівня соціальної пристосованості. Це може свідчити про те, що судді, як професійні представники системи правосуддя, мають розвинені соціальні навички та вміння взаємодіяти з людьми.

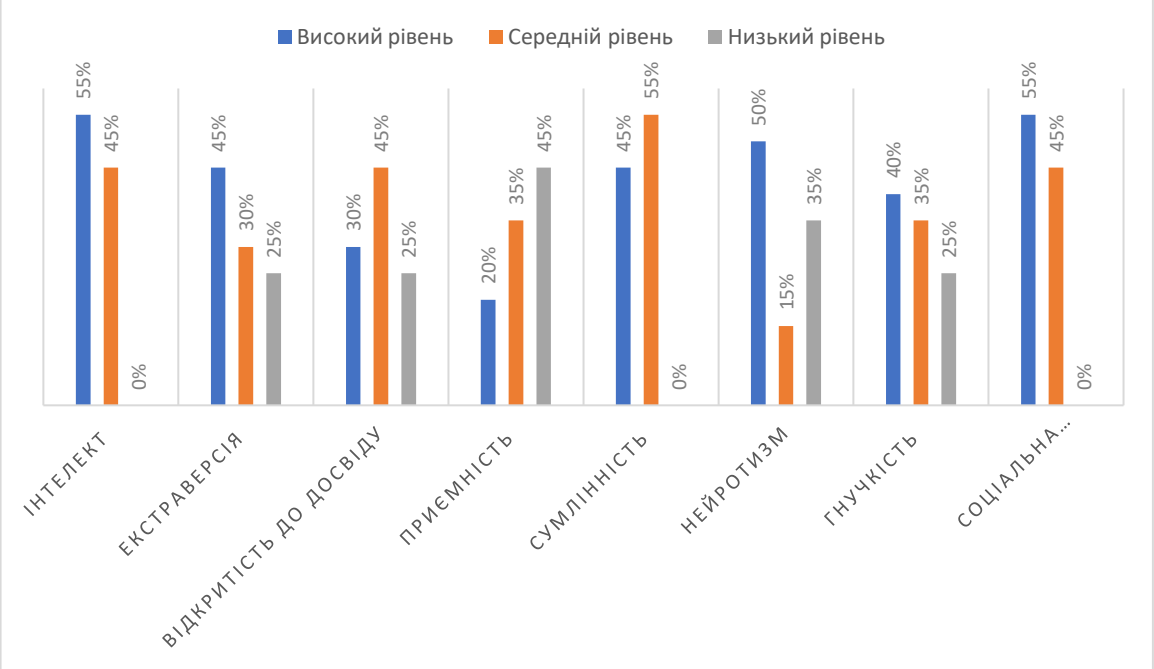

Рис. 2.5 Результати за методикою Кеттела (1 частина)

– Агресія: 25% суддів мають високий рівень агресії, що може вказувати на те, що вони частіше відчувають потребу в прояві агресії, ніж інші. 35% суддів мають середній рівень агресії, що може означати, що вони не завжди відчувають потребу в прояві агресії, але це може статися в окремих випадках. 40% суддів мають низький рівень агресії, що означає, що вони дуже рідко

відчувають потребу в прояві агресії. Це може свідчити про те, що вони відносно спокійні та збалансовані у відносинах з іншими людьми.

– Сміливість: 45% суддів мають високий рівень сміливості, що свідчить про їхню готовність діяти в складних ситуаціях та ризикувати заради досягнення мети. 40% суддів мають середній рівень сміливості, що може означати, що вони можуть діяти в складних ситуаціях, але не занадто люблять ризикувати і зазвичай зважують на наслідки своїх дій. 15% суддів мають низький рівень сміливості, що може вказувати на небажання ризикувати в складних ситуаціях та на відчуття страху перед невідомим.

– Імпульсивність: 35% суддів мають високий рівень, 50% – середній, 15% – низький. Судді з високим рівнем імпульсивності можуть бути схильні до швидких рішень і реакцій без достатнього обдумування. Судді з середнім рівнем імпульсивності можуть здатися більш збалансованими, здатними зважувати свої рішення, але все ж таки здатні на імпульсивні дії. Судді з низьким рівнем імпульсивності можуть бути більш ретельними і обережними у своїх рішеннях та поведінці. Однак, важливо пам'ятати, що імпульсивність може мати як позитивні, так і негативні наслідки залежно від ситуації та контексту.

– Незалежність: 45% суддів мають високий рівень, 55% – середній, ніхто не має низького рівня. Судді, які мають високий рівень незалежності, можуть бути більш схильні до формування власних думок та вирішень, які можуть відрізнятися від загальноприйнятих стандартів або думок. Вони можуть бути менш залежні від думки оточуючих та бути більш упевненими в своїх рішеннях. Судді з середнім рівнем незалежності можуть дотримуватися загальноприйнятих стандартів, але можуть виявляти певну гнучкість у вирішенні складних питань. Ніхто з суддів не має низького рівня незалежності, що може свідчити про те, що всі вони мають певний рівень впевненості в своїх здібностях та не бояться приймати відповідальність за свої вирішення.

– Довірливість: 20% суддів мають високий рівень довірливості, що може свідчити про те, що вони легко довіряють своїм колегам та сторонам справи.

35% суддів мають середній рівень довірливості, що може означати, що вони не завжди довіряють повністю іншим людям, але все ж таки можуть дати їм шанс. Найбільша частка суддів, а саме 45%, має низький рівень довірливості, що може означати, що вони дуже обережні відносно довіри до інших людей і можуть бути більш підозрілі.

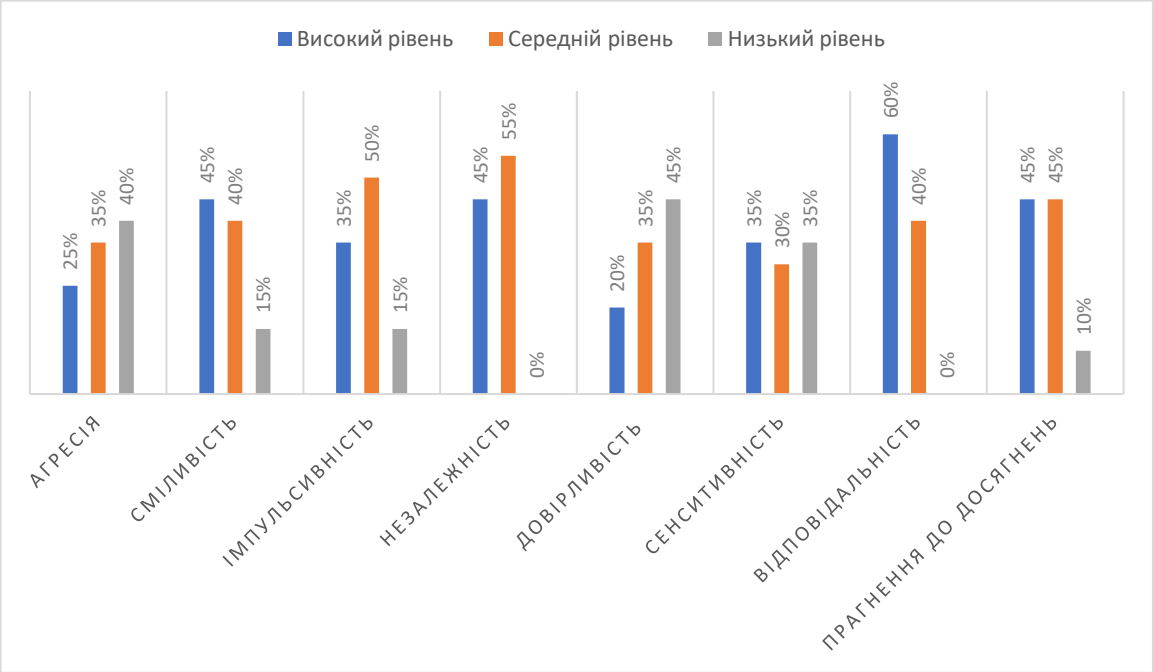

Рис. 2.5 Результати за методикою Кеттела (2 частина)

– Сенситивність: 35% суддів мають високий рівень, вони можуть бути більш уважними до потреб та емоцій інших людей, вони можуть бути більш схильні до співпереживання та мають здатність легко помічати зміни в настрої чи поведінці інших. 30% – середній, вони можуть мати здатність помічати емоції та потреби інших людей, але не настільки яскраво, як судді з високим рівнем. Судді з низьким рівнем сенситивності (35%) можуть бути менш уважними до потреб та емоцій інших людей, їм може бути важко помічати зміни в настрої чи поведінці інших людей.

– Відповідальність: більшість суддів (60%) мають високий рівень відповідальності, що може свідчити про їх серйозне ставлення до своєї професії та повагу до закону. 40% суддів мають середній рівень

відповідальності, що може означати, що вони виконують свої обов'язки на рівні, але можуть потребувати більшої мотивації та контролю. Ніхто зі суддів не має низького рівня відповідальності, що може бути позитивним фактором для процесу судочинства та довіри громадськості до судів.

– Прагнення до досягнень: 45% суддів мають високий рівень прагнення до досягнень, що свідчить про їх високий рівень мотивації до досягнення поставлених цілей і завдань. Інші 45% суддів мають середній рівень прагнення до досягнень, що означає, що вони мають достатню мотивацію, але можуть потребувати певного стимулювання для досягнення кращих результатів. 10% суддів мають низький рівень прагнення до досягнень, що може свідчити про низький рівень мотивації або невпевненість у своїх здібностях. Вони можуть потребувати додаткового стимулювання та підтримки, щоб досягти успіху у своїй професії.

Отже, застосування методики дозволило нам отримати інформацію про рівень розвитку різноманітних рис характеру і виявити потенційні сильні та слабкі сторони людини.

Для суддів важливо мати високий рівень стресостійкості. Судді часто знаходяться в ситуаціях, коли потрібно швидко та ефективно приймати важливі рішення, і це може викликати стрес та напруження. Якщо суддя не може ефективно керувати своїм стресом, це може вплинути на якість їх прийнятих рішень та загрожувати об'єктивності судового процесу. Стресостійкість також допомагає суддям зберігати свою енергію та фокус під час тривалих та напружених судових процесів.

Таб. 2.5 Результати за тестом на стресостійкість

Рівень	**Кількість**	**%**
Високий рівень	9	45%
Середній рівень	7	35%
Низький рівень	4	20%

За результатами тесту, 45% суддів мають високий рівень стресостійкості, що означає їх здатність ефективно протистояти стресовим ситуаціям. 35% суддів мають середній рівень стресостійкості, тоді як 20% суддів мають низький рівень стресостійкості, що може свідчити про їхню вразливість до стресових факторів та можливість виникнення негативних наслідків для їх здоров'я та роботи.

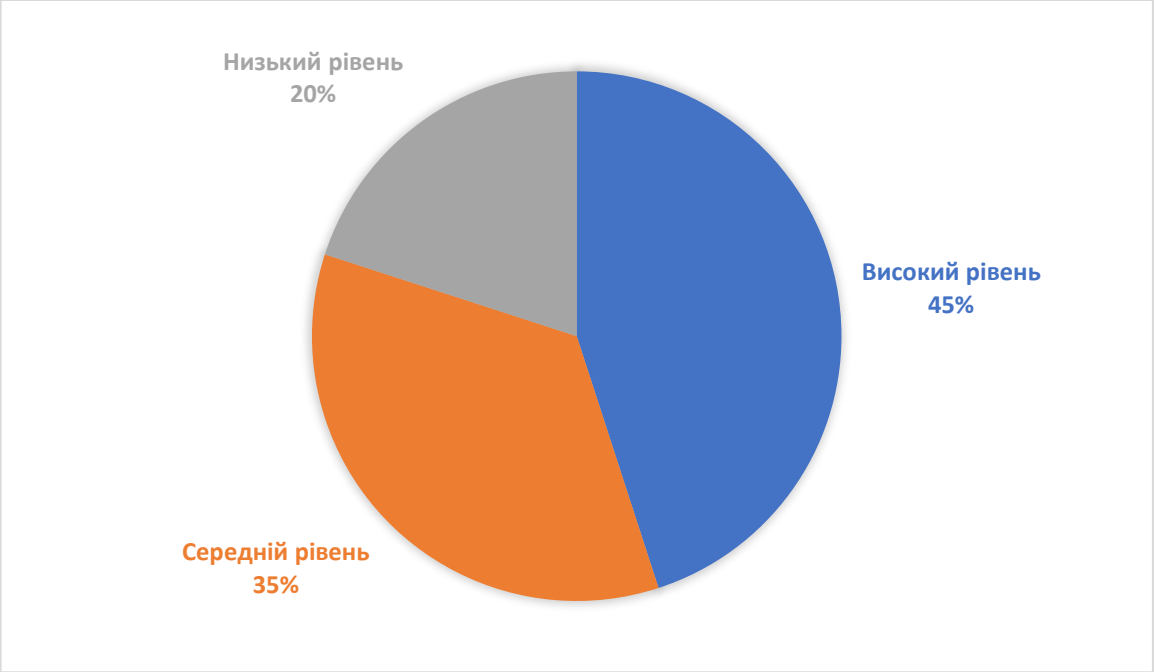

Рис. 2.6 Результати за тестом на стресостійкість

Отже, отримані результати дають змогу зрозуміти, які судді можуть бути більш успішними у вирішенні справ в умовах стресу та тиску, і на яких суддів можуть справити негативний вплив стресові чинники.

Кореляційний аналіз допоміг нам встановити зв’язки між:

– «Ефективність роботи» та «Екстраверсія» ,719** (<,001), екстравертність може приносити переваги у комунікації з іншими людьми, що може сприяти покращенню ефективності роботи. Однак, це не єдиний чинник, який впливає на ефективність роботи

– «Ефективність роботи» та «Інтелект» ,737** (<,001). Люди з вищим рівнем інтелекту частіше можуть швидше засвоювати нову інформацію, легше

знаходити шляхи розв'язання проблем та здійснення завдань. Відповідно, вони можуть бути більш ефективними у своїй роботі, ніж ті, хто має менші інтелектуальні здібності.

– «Ефективність роботи» та «Сумлінність» ,621** (<,001), сумлінність – це властивість людини, що характеризується високим рівнем самодисципліни та відповідальності. Ці якості дуже важливі для досягнення успіху в будь-якій професії, включаючи роботу в суді. Судді повинні бути відповідальними за свої дії та відповідати за їх наслідки. Їх робота часто пов'язана зі збором та аналізом великих обсягів інформації, вирішенням складних юридичних питань та прийняттям важливих рішень.

– «Ефективність роботи» та «Соціальна пристосованість» ,655** (<,001) – це означає, що висока ефективність роботи пов'язана з вищим рівнем соціальної пристосованості. Соціальна пристосованість описує здатність людини адаптуватися до соціального середовища, розуміти соціальні норми та міжособистісні відносини. Таким чином, люди, які ефективно працюють, частіше мають вищий рівень соціальної пристосованості, що допомагає їм легше взаємодіяти з колегами, клієнтами та іншими людьми в робочому оточенні.

– «Ефективність роботи» та «Сміливість» ,692** (<,001), що свідчить про достатньо сильний зв'язок між цими двома показниками. Це означає, що люди, які є сміливими, нахиляються до більш ефективної роботи. Сміливість допомагає людям брати на себе ризики та приймати важливі рішення, що може позитивно впливати на їхню ефективність у роботі. З іншого боку, люди, які бояться ризику та не впевнені в собі, можуть бути менш ефективними в роботі через недостатню готовність приймати важливі рішення та діяти в складних ситуаціях.

– «Ефективність роботи» та «Незалежність» ,621** (<,001). Це означає, що чим більше у судді є незалежності, тим вища ймовірність, що він/вона буде ефективно виконувати свою роботу. Можливо, це пов'язано з тим, що

незалежні судді мають більшу свободу дій і не залежать від зовнішніх впливів, що сприяє їхній ефективності.

– «Ефективність роботи» та «Прагнення до досягнення» ,636** (<,001). Люди з високим рівнем прагнення до досягнень мають тенденцію бути більш ефективними в своїй роботі, оскільки вони мають внутрішню мотивацію досягати успіху і здійснювати свої цілі. Вони можуть бути більш наполегливими, витривалими і зосередженими на завданні, що їм передбачено.

– Обернені значущі зв'язки між показниками «Ефективність роботи» та «Стресостійкість» -,613** (<,001), означає, що чим більша стресостійкість у людини, тим менше впливає на її ефективність роботи стресові ситуації. Також можна стверджувати, що люди з високою стресостійкістю здатні краще пристосуватися до складних ситуацій на роботі і продовжувати працювати ефективно, навіть за високого рівня стресу.

– «Екстраверсія/Інтроверсія» та «Інтелект» ,687** (<,001), люди, які мають більшу схильність до екстраверсії, можуть бути більш відкритими для нових досвідів та взаємодії з іншими людьми, що сприяє розвитку їхнього інтелектуального потенціалу. З іншого боку, інтроверти можуть бути більш нахиленими до роздумів та самостійного вивчення, що також може сприяти розвитку їхнього інтелекту.

– «Екстраверсія/Інтроверсія» та «Сумлінність» ,600** (<,001), люди, які схильні до інтроверсії, мають тенденцію бути більш сумлінними. Це може бути пов'язано з тим, що інтроверти нахиляються до більш осмисленого та уважного підходу до завдань, що вимагає більш високого рівня сумлінності. З іншого боку, екстраверти, як правило, віддають перевагу соціальній взаємодії та можуть бути менш фокусовані на завданні, що може відображатися на їхньому рівні сумлінності.

– «Екстраверсія/Інтроверсія» та «Соціальна пристосовність» ,793** (<,001), вказує на те, що люди з вищим рівнем екстраверсії зазвичай мають кращу соціальну пристосованість, тобто легше входять у контакт з іншими

людьми та спілкуються з ними. На відміну від цього, люди з вищим рівнем інтроверсії можуть відчувати дискомфорт у гучних та багатолюдних соціальних ситуаціях, і їм може бути складніше встановлювати нові соціальні зв'язки.

– «Екстраверсія/Інтроверсія» та «Сміливість» ,571** (<,001), цей показник свідчить про те, що інтроверти та екстраверти можуть відрізнятися за ступенем своєї сміливості. За результатами дослідження з'ясувалося, що екстраверти в цілому більш сміливі, ніж інтроверти. Це може бути пов'язано з їхньою схильністю до ризику та відкритості до нових вражень та досвідів. У той же час, інтроверти можуть бути більш обережні та обдуманими у своїх діях, що може зменшувати їхню схильність до ризику та необдуманих дій.

– «Екстраверсія/Інтроверсія» та «Незалежність» ,600** (<,001), люди, які виявляють вищі показники екстраверсії, можуть бути менш незалежними в своїх рішеннях та діях, тоді як люди, які виявляють вищі показники інтроверсії, можуть бути більш незалежними в своїх рішеннях та діях.

– «Екстраверсія/Інтроверсія» та «Прагнення до досягнення» ,605** (<,001), це означає, що існує позитивний зв'язок між цими двома показниками – тобто, люди, які виявляють більшу екстравертність, схильні до більшої мотивації до досягнення успіху і досягнення своїх цілей. З іншого боку, інтровертні люди можуть бути менш мотивованими до досягнення, але це залежить від багатьох інших факторів, таких як їхні цілі, особистісні цінності та інші фактори.

– Значення коефіцієнта кореляції -0.545* (<,005) свідчить про обернений зв'язок між показниками «Екстраверсія/Інтроверсія» та «Стресостійкість». Це означає, що чим більше екстравертована людина, тим менше вона може бути стресостійкою, і навпаки – чим більш інтровертована людина, тим більш вона може бути стресостійкою. Такий зв'язок може бути пояснений тим, що екстравертні люди зазвичай більш вразливі до стресу, оскільки їм потрібна зовнішня стимуляція, а інтроверти більш зосереджені на внутрішніх процесах, тому вони можуть краще впоратися зі стресом.

– «Нейротизм/Емоційна стабільність» та «Імпульсивність» ,578** (<,001), ця кореляція вказує на те, що люди з вищим рівнем імпульсивності мають більш високий рівень нейротизму, тобто схильність до негативних емоцій та стресів. Це може свідчити про те, що люди з вищим рівнем імпульсивності можуть бути більш вразливими до стресу та негативних емоційних реакцій, що може впливати на їх робочу ефективність.

– «Інтелект» та «Сумлінність» ,758** (<,001), означає, що люди з вищим рівнем інтелекту частіше мають високий рівень сумлінності. Це може бути пов'язано з тим, що люди з вищим інтелектом можуть бути більш свідомими та цілеспрямованими в своїй роботі, а також більш уважними до деталей та вимог, що допомагає їм досягати своїх цілей та досягати успіху в своїй професії.

– «Інтелект» та «Соціальна пристосованість» ,645** (<,001), люди з вищим рівнем інтелекту частіше мають більш розвинені соціальні навички, які дозволяють їм ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми та досягати своїх цілей в соціальному середовищі.

– «Інтелект» та «Сміливість» ,707** (<,001), означає, що люди з вищим рівнем інтелекту мають більшу схильність до ризику та новаторства. Вони можуть бути більш впевненими в своїх здібностях, здатні брати на себе відповідальність за свої вчинки та приймати рішення в складних ситуаціях.

– «Інтелект» та «Незалежність» ,758** (<,001), означає, що люди з вищим рівнем інтелекту більш склонні до незалежної поведінки, тобто вони частіше роблять власний вибір, а не піддаються впливам інших людей або соціальних норм.

– «Інтелект» та «Відповідальність» ,619** (<,001), люди з вищим рівнем інтелекту схильні до відчуття відповідальності за свої дії та прийняті рішення. Вони можуть бути більш ретельними у своїх діях та виконанні обов'язків.

– «Інтелект» та «Прагнення до досягнення» ,755** (<,001), юди з вищим рівнем інтелекту мають більш виражене прагнення до досягнення в житті. Вони частіше ставлять перед собою високі цілі та активно діють для їх

досягнення, що може призводити до більш високих результатів в різних сферах життя. Це може бути особливо корисним в професійному плані, де прагнення до досягнення може стимулювати більш високий рівень професійного успіху.

– Обернені значущі зв’язки між показниками «Інтелект» та «Стресостійкість» -,750** (<,001), означає, що люди з вищим рівнем інтелекту, як правило, мають меншу схильність до стресу та краще справляються з негативними емоціями, ніж люди з нижчим рівнем інтелекту.

– «Відкритість до досвіду» та «Гнучкість» ,916** (<,001), що свідчить про те, що люди, які відкриті до досвіду, мають більшу готовність адаптуватися до нових умов та швидше змінювати свої дії відповідно до потреб ситуації. Цей зв'язок може бути корисним в різних сферах життя, таких як робота, навчання та особисті взаємини.

– «Сумлінність» та «Соціальна пристосованість» ,611** (<,001), цей значущий позитивний зв'язок означає, що люди, які мають високий рівень сумлінності, зазвичай більш успішно пристосовуються до соціальних ситуацій і мають більші шанси на стабільні стосунки з іншими людьми. Це може бути пов'язано з тим, що люди з високим рівнем сумлінності зазвичай є відповідальними, організованими і ставляться до інших людей з повагою та турботою. Таким чином, вони здатні досягати своїх цілей та бути успішними в соціальних відносинах.

– «Сумлінність» та «Сміливість» ,523* (<,005), цей зв'язок означає, що люди, які володіють вищими показниками сумлінності, мають більшу схильність до розумних ризиків та незалежності в діях, що може свідчити про їх більшу сміливість. Однак, цей зв'язок є слабким,

– «Сумлінність» та «Відповідальність» ,657** (<,001), свідчить про те, що люди з вищим рівнем сумлінності схильні до високого рівня відповідальності, тобто вони ставляться до своїх зобов'язань з великою серйозністю і дотримуються їх.

– «Сумлінність» та «Прагнення до досягнень» ,928** (<,001), вказує на те, що люди, які більш свідомі, цілеспрямовані та організовані, мають більше тенденції до досягнення своїх метою і завдань.

– Обернені зв’язки між «Сумлінність» та «Стресостійкість» -,589** (<,001), цей зв'язок свідчить про те, що люди з вищим рівнем сумлінності зазвичай мають менший рівень стресостійкості, тобто менш добре витримують стресові ситуації. Це може бути пов'язано з тим, що вони більш чутливі до невдач і помилок і більше схильні до переживання і тривоги у стресових ситуаціях. Однак, можливо, що це також свідчить про те, що люди з вищим рівнем сумлінності працюють більше, що може привести до більшого рівня стресу.

Обернені зв’зки між «Прагнення до досягнень» та «Стресостійкість» – ,719** (<,001), люди, які мають високі цілі і прагнуть до досягнень, можуть відчувати більший рівень стресу та тривоги, коли стикаються з труднощами або неуспіхами у досягненні цих цілей.

Отже, кореляційний аналіз показав, що існує зв'язок між різними особистісними характеристиками, та їх впливом на поведінку суддів у різних професійних ситуаціях.

Висновки до розділу 2

В емпіричному дослідження взяло участь 20 суддів Печерського району м. Київ. За допомогою методик та авторської анкети, ми дослідити рівень ефективності роботи суддів, визначили рівень стресотійкості, визначили темпераменти вибірки та дослідили особистісні характеристики.

Кореляційні зв'язки показали, що певні особистісні риси пов'язані між собою, наприклад, високий рівень інтелекту зазвичай пов'язаний з високим рівнем відповідальності та прагненням до досягнень. Також були виявлені обернені зв'язки між певними показниками, наприклад, між стресостійкістю та емоційною нестійкістю. Загалом, ці зв'язки допомагають краще розуміти

особистість і можуть бути корисними для прогнозування поведінки та результатів діяльності в різних ситуаціях.

РОЗДІЛ 3
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО НЕОБХІДНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ СУДДІ

3.1 Підходи до визначення професійно важливих якостей у сучасній психології

У сучасній психології існує декілька підходів до визначення професійно важливих якостей.

Підхід з вивчення професійних стандартів і вимог роботодавців. Цей підхід полягає у вивченні професійних стандартів та вимог роботодавців до кандидатів на роботу. На основі цього встановлюються професійно важливі якості, які повинні мати працівники даної професії. Цей підхід дозволяє встановити необхідні для професії компетенції та якості, які повинні бути володіти працівники даної професії.

Професійні стандарти – це документи, які описують компетенції, знання та навички, необхідні для ефективного виконання роботи в певній професії. Вони встановлюють вимоги до рівня освіти та досвіду роботи, а також описують необхідні вміння та здібності [25].

Роботодавці також встановлюють свої вимоги до кандидатів на роботу, які можуть включати як загальні вимоги, так і вимоги, специфічні для даної професії. Ці вимоги можуть бути пов'язані з рівнем кваліфікації, досвідом роботи, комунікаційними навичками, стресостійкістю та іншими якостями, які вважаються важливими для успішної роботи в даній професії.

Отже, на основі вивчення професійних стандартів та вимог роботодавців можна встановити професійно важливі якості, які необхідні для успішної роботи в певній професії. Цей підхід допомагає підвищити ефективність відбору працівників, забезпечує їх адаптацію до вимог професії та дозволяє збільшити продуктивність роботи.

Підхід з аналізу професійних завдань та ситуацій. Підхід з аналізу професійних завдань та ситуацій полягає в описі того, які вимоги ставляться

до працівника в рамках конкретної професії, які професійні завдання він повинен виконувати та які ситуації можуть виникати у ході професійної діяльності.

Для визначення професійно важливих якостей на основі аналізу професійних завдань та ситуацій можна використовувати різні методики, наприклад, експертні оцінки, спостереження за роботою працівників, інтерв'ю з фахівцями тощо. Отримані дані дозволяють встановити, які якості є необхідними для ефективної роботи в конкретній професії [7].

Наприклад, для працівника в сфері медицини професійно важливими якостями можуть бути наступні: знання медичних протоколів та процедур, уважність та точність у виконанні медичних процедур, здатність працювати в стресових ситуаціях, емпатія та співчуття до пацієнтів, вміння працювати у команді тощо.

Одним з переваг такого підходу є те, що визначені професійно важливі якості базуються на конкретних професійних завданнях та ситуаціях, з якими працівники зазвичай стикаються. Це дозволяє створити детальний та конкретний опис необхідних якостей для кожної професії. Однак, цей підхід може бути складним у реалізації та вимагати великих зусиль для аналізу професійних завдань та ситуацій.

Підхід з використанням психометричних методів. Цей підхід базується на використанні психометричних методів для вимірювання професійно важливих якостей, таких як особистісність, інтелектуальні здібності, міжособистісні вміння тощо. За результатами психометричних тестів можна встановити рівень розвиненості цих якостей у конкретної людини та зробити висновки про її професійну придатність.

Підхід з використанням психометричних методів полягає у вимірюванні професійно важливих якостей людей за допомогою психометричних тестів. Ці тести дозволяють оцінювати такі показники, як інтелектуальні здібності, особистісні якості, міжособистісні вміння тощо.

Психометричні тести є стандартизованими інструментами вимірювання, що дозволяють отримати об'єктивні дані про рівень розвиненості різних якостей у людини. Наприклад, за допомогою тестів на інтелектуальні здібності можна визначити рівень розвиненості когнітивних функцій, таких як логічне мислення, увага, пам'ять тощо. За результатами тестування можна зробити висновки про можливості людини впоратися з професійними завданнями, що вимагають високого рівня інтелекту [63].

Також психометричні тести дозволяють оцінювати особистісні якості, такі як самоконтроль, емоційна стійкість, комунікабельність, лідерські здібності та інші. За результатами тестів можна встановити рівень розвиненості цих якостей у конкретної людини та зробити висновки про її професійну придатність.

Підхід з використанням психометричних методів має свої переваги та недоліки. До переваг відноситься об'єктивність результатів, стандартизованість тестування, можливість точного вимірювання рівня розвиненості різних якостей. Однак до недоліків можна віднести можливість спотворення результатів тестування через різні фактори, такі як ефект соціального бажання або неправильне використання тесту. Крім того, психометричні тести не завжди враховують контекст професійних завдань і ситуацій, з якими стикається працівник, тому можуть бути недостатньо точними при визначенні професійно важливих якостей [63].

Також, психометричні тести часто мають високі вимоги до технічної спеціалізованості і кваліфікації виконавців, а це може стати перешкодою для їх широкого застосування в різних сферах.

Отже, підхід з використанням психометричних методів може бути корисним для визначення професійно важливих якостей, але його результати потребують обережного аналізу та інтерпретації, а також додаткової перевірки в реальних професійних умовах.

Підхід з експертної оцінки. Цей підхід полягає у використанні експертної оцінки для встановлення професійно важливих якостей. Підхід з

експертної оцінки полягає у використанні думок і оцінок експертів, які мають досвід у даній професії. Експерти можуть бути професіоналами, які працюють у відповідній сфері, викладачами, науковцями, консультантами або іншими фахівцями з відповідним досвідом і знаннями.

Експерти оцінюють професійно важливі якості, на основі свого досвіду та знань про професію. Вони можуть використовувати різні методи оцінки, такі як експертні оцінки, анкетування, інтерв'ю, фокус-групи тощо [57].

Перевагою цього підходу є те, що експерти можуть оцінити не тільки конкретні якості, але й їх важливість у контексті конкретної професії. Крім того, вони можуть враховувати нові тенденції та зміни в професії, які не відображені в стандартах або вимогах роботодавців.

Однак, на експертну оцінку можуть впливати особисті переконання та досвід експертів, що може призвести до певного ступеня суб'єктивності. Також, велика кількість експертів може збільшити складність процесу збору і аналізу даних.

Визначення професійно важливих якостей суддів може здійснюватися за цих підходів:

– Підхід з вивчення професійних стандартів і вимог роботодавців. Відповідно до професійних стандартів, які є уніфікованими та законодавчо закріпленими, до суддів висуваються вимоги щодо рівня юридичної освіти, знання законодавства, етичних принципів поведінки, аналітичних та логічних навичок тощо.

– Підхід з аналізу професійних завдань та ситуацій. Аналіз професійних завдань та ситуацій, з якими стикаються судді, допомагає визначити необхідні професійно важливі якості, такі як розуміння закону, здатність до аналізу доказів, незалежність та об’єктивність у прийнятті рішень, комунікативні навички тощо.

– Підхід з використанням психометричних методів. Використання психометричних методів, таких як тестування та анкетування, дозволяє вимірювати рівень професійно важливих якостей суддів, таких як

інтелектуальні здібності, етичні стандарти, незалежність у прийнятті рішень тощо.

– Підхід з експертної оцінки. Експерти, які мають досвід у суддівській практиці, можуть дати оцінку рівню професійно важливих якостей суддів. Експертна оцінка може бути корисною для встановлення рівня здатності суддів до об'єктивного та незалежного прийняття рішень, розуміння закону, а також їхніх комунікативних навичок.

Професійно важливі якості суддів можуть варіюватись залежно від юридичної системи, але деякі загальні риси можуть бути визначені. До таких професійно важливих якостей належать [25]:

1. Незалежність та безсторонність: судді повинні діяти незалежно від будь-яких впливів та залишатися безсторонніми у всіх справах.

2. Висока етичність: судді повинні дотримуватись високих етичних стандартів, включаючи чесність, інтегрітет та професійну поведінку.

3. Глибокі знання законодавства та процесуальних правил: судді повинні мати глибокі знання юридичного обґрунтування та процедурного законодавства.

4. Розуміння важливості судової ролі: судді повинні розуміти, що вони є представниками судової влади та виконують важливу роль у забезпеченні справедливості та дотриманні прав людей.

5. Аналітичні здібності та розсудливість: судді повинні бути здатні аналізувати складні факти та застосовувати розсудливість у вирішенні справ.

6. Комунікативні навички: судді повинні мати високі комунікативні навички, щоб чітко та переконливо висловлювати свої рішення та аргументувати їх.

7. Здатність до прийняття рішень: судді повинні бути здатні приймати важливі рішення на основі закону та доказів.

8. Стресостійкість та емоційна стійкість: судді повинні бути здатні зберігати емоційну стійкість та стресостійкість у ситуаціях, коли можуть бути піддались впливу сильних емоцій. Судді мають бути здатні керувати своїми

емоціями і приймати об'єктивні рішення, незалежно від того, які емоції можуть бути викликані ситуацією.

9. Комунікативні вміння: судді повинні володіти високим рівнем комунікативних вмінь, щоб ефективно спілкуватися з учасниками судового процесу, представниками сторін, свідками, адвокатами, колегами і т.д. Комунікативні вміння допомагають суддям встановлювати довіру з учасниками судового процесу та забезпечують ефективне функціонування системи правосуддя.

10. Компетентність: судді повинні володіти високим рівнем компетенції у своїй області знань та практичного досвіду. Судді повинні мати знання законодавства, судової практики, процесуальних правил і т.д. Крім того, судді повинні бути здатні до постійного оновлення своїх знань та вдосконалення своєї компетенції.

11. Об'єктивність та безпристрасність: судді мають дотримуватися принципу безпристрасності і забезпечувати об'єктивність при прийнятті рішень. Судді повинні діяти тільки на підставі закону і не допускати впливу особистих переконань, поглядів і ставлення до учасників судового процесу.

12. Етичність: судді мають дотримуватися високих етичних стандартів у своїй професійній діяльності. Судді повинні бути чесними, добросовісними, неупередженими і не допускати корупції.

Отже, знання професійно важливих якостей суддів є важливим для їхнього успішного виконання професійних обов'язків та забезпечення ефективності юстиції.

3.2 Практичні рекомендації по розвитку професійно важливих психологічних якостей особистості судді

Розвиток професійно важливих психологічних якостей особистості судді дуже важливий для успішної кар'єри в цій професії, адже рівень професійних навичок судді безпосередньо впливає на якість правосуддя і

довіру до нього. Судді, які мають високий рівень професійної компетентності, можуть бути більш ефективними та впевненими у вирішенні справ.

Професійна діяльність судді пов'язана зі значними психологічними навантаженнями, тому розвиток стресостійкості та емоційної стійкості дозволяє зберігати ефективність роботи на високому рівні в складних ситуаціях. Успіх у кар'єрі судді також залежить від його здатності ефективно співпрацювати з іншими учасниками правосуддя, такими як адвокати, прокурори та інші судові працівники. Розвиток міжособистісних навичок, таких як комунікація та співпраця, допоможе забезпечити успішну роботу у колективі [12].

Отже, розвиток професійно важливих психологічних якостей особистості судді дозволяє забезпечити високий рівень професійної компетентності та успішну кар'єру у цій професії.

Розвиток професійно важливих психологічних якостей особистості судді може бути здійснений за допомогою певних практичних рекомендацій, які включають:

1. Розвиток емоційної стійкості та стресостійкості. Для досягнення цієї мети можуть бути використані методики релаксації та медитації, спортові тренування та інші фізичні вправи, що зміцнюють здоров'я та психологічний стан [66].

– Регулярне заняття спортом або фізичними вправами, які допомагають знизити рівень стресу та підвищити енергію.

– Вивчення технік релаксації, таких як глибоке дихання, йога, прогресивна м'язова релаксація або медитація.

– Підтримка соціальної підтримки через спілкування зі сім'єю, друзями та колегами, а також можливість консультування з психологом чи психіатром.

– Забезпечення достатнього сну та відпочинку.

– Розвиток позитивного сприйняття життя та практикування позитивної психології.

– Регулярне відведення часу на хобі, які забезпечують задоволення та релаксацію.

– Уникнення шкідливих звичок, таких як куріння та вживання алкоголю, які можуть сприяти розвитку стресу та емоційного перенапруження.

2. Розвиток інтелектуальних здібностей. Судді повинні мати високий рівень інтелектуального розвитку, щоб здати важливі рішення та оцінювати складні правові ситуації. Для цього можуть бути використані методики з розвитку когнітивних здібностей та інтелектуальної стимуляції [66].

– Читання та вивчення професійної літератури та законодавства з метою підвищення рівня знань.

– Використання методів навчання та тренування, що сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей та логічного мислення.

– Участь у навчальних програмах, семінарах та тренінгах з питань права та судочинства.

– Застосування методів розвитку пам'яті та концентрації уваги, таких як вправи на запам'ятовування та зосередженість.

– Використання нових технологій та програм, що дозволяють покращити роботу з інформацією та аналізувати складні правові ситуації.

3. Розвиток соціальних вмінь. Судді повинні мати високий рівень соціальної компетентності та знати, як ефективно спілкуватися зі сторонами участі в судовому процесі. Для цього можуть бути використані тренінги зі збільшення соціальної компетентності та спілкування зі сторонами участі [63].

– Будьте емпатичними та зосередженими на потребах сторін участі. Спробуйте зрозуміти їхні мотивації, потреби та переживання, щоб забезпечити справедливе та об'єктивне прийняття рішення.

– Вивчіть навички активного слухання. Задавайте питання та уточнюйте інформацію, яку надають сторони участі, щоб краще зрозуміти їхній погляд на ситуацію.

– Використовуйте невербальну комунікацію, щоб взаємодіяти зі сторонами участі. Наприклад, забезпечте відповідну міміку та жестикуляцію, щоб показати своє розуміння та співчуття.

– Розвивайте свої навички конструктивної зворотного зв'язку. Дайте сторонам участі зрозуміти, що їхній голос почутний та важливий, та забезпечте можливість висловити свої думки та погляди.

– Використовуйте можливості для навчання та тренінгів. Будьте відкриті до покращення своїх соціальних вмінь та постійно працюйте над їхнім розвитком, вивчаючи нові методики та підходи до спілкування зі сторонами участі.

– Приділяйте увагу своїй мовленнєвій культурі та професійній етиці. Використовуйте відповідну мову, стилістику та формулювання, щоб забезпечити чітке та зрозуміле спілкування зі сторонами участі.

4. Розвиток морально-етичних якостей. Судді повинні мати високий рівень моральної та етичної свідомості, щоб діяти відповідно до високих стандартів професійної поведінки. Для цього можуть бути використані тренінги з етики та моралі [70].

– Ознайомлення з моральними та етичними кодексами, які регулюють професійну поведінку суддів, та регулярне їх вивчення.

– Проведення тренінгів та семінарів з етики та моралі, на яких судді можуть обговорювати складні етичні та моральні питання, що виникають у судовій практиці.

– Розглядання випадків порушення етичних та моральних стандартів у судовій практиці та аналіз причин їх виникнення.

– Розвиток моральної свідомості та внутрішньої мотивації суддів до дотримання високих моральних та етичних стандартів.

– Створення сприятливих умов для розвитку морально-етичних якостей, таких як підтримка соціальної відповідальності, громадської активності та інших аспектів, які сприяють формуванню моральної та етичної свідомості.

5. Розвиток професійного самовдосконалення. Судді повинні постійно покращувати свої знання та навички, щоб залишатися компетентними та відповідальними у своїй професії [70].

– Продовження освіти. Судді можуть взяти участь в курсах підвищення кваліфікації, семінарах, конференціях та інших навчальних програмах з метою оновлення своїх знань та навичок.

– Залучення до співпраці з колегами. Судді можуть брати участь в групах самопідтримки, дискусійних групах та інших колективних формах роботи, що дозволить обмінюватися досвідом та знаннями з іншими суддями.

– Самоаналіз та рефлексія. Судді можуть аналізувати свою професійну діяльність, виявляти свої слабкі та сильні сторони, та здійснювати рефлексію над своїми діями з метою постійного вдосконалення.

6. Розвиток емоційного інтелекту та емпатії: судді повинні бути здатні співпереживати з іншими людьми, розуміти їхні емоції та підтримувати емоційний контакт з усіма учасниками судового процесу. Для розвитку емоційного інтелекту можна використовувати різні тренінги та практики, такі як тренінг емоційного інтелекту, медитація, розмовні практики та інші [56].

– Вивчення та розуміння основ емоційного інтелекту та емпатії. Судді можуть вивчати літературу та дослідження з цих тем, щоб краще зрозуміти принципи та техніки розвитку емоційного інтелекту та емпатії.

– Тренування співпереживання та розуміння емоцій інших людей. Судді можуть використовувати різні вправи, такі як рольові ігри, імпровізаційні вправи та інші, щоб покращити свою здатність співпереживати та розуміти емоції інших людей.

– Розвиток навичок комунікації. Судді можуть брати участь у тренінгах та семінарах з підвищення навичок комунікації, які допоможуть їм ефективно спілкуватися з усіма учасниками судового процесу та забезпечити конструктивний діалог.

– Практика медитації та інших технік релаксації. Медитація та інші техніки релаксації можуть допомогти суддям контролювати свої емоції та підтримувати емоційний баланс у стресових ситуаціях.

– Розвиток самоусвідомлення. Судді можуть працювати над розвитком свого самоусвідомлення, щоб краще розуміти свої емоції та реакції на різні ситуації та забезпечити більш ефективну комунікацію з учасниками судового процесу.

7. Розвиток комунікативних навичок: судді повинні бути здатні ефективно спілкуватися з іншими учасниками судового процесу, пояснювати свої рішення та аргументувати свої позиції [56].

– Відвідувати тренінги з ефективної комунікації та публічних виступів. Такі тренінги допоможуть суддям вдосконалити свої навички у веденні діалогу, аргументації своїх позицій та виступів перед групою.

– Вивчати психологію комунікації. Знання про психологічні аспекти комунікації допоможуть суддям краще розуміти своїх співрозмовників та встановлювати ефективний контакт зі сторонами участі.

– Використовувати відеозаписи своїх виступів для самоаналізу. Відеозапис допоможе суддям оцінити свої сильні та слабкі сторони у комунікації та знайти способи їх вдосконалення.

– Регулярно відвідувати навчальні заходи, що стосуються нових тенденцій та законодавчих змін у сфері права. Це допоможе суддям бути краще оснащеними знаннями та інформацією, що може позитивно вплинути на їх комунікативні навички.

8. Розвиток навичок прийняття рішень: судді повинні бути здатні аналізувати складні ситуації, приймати рішення та відповідати за свої дії. Для розвитку навичок прийняття рішень можна використовувати тренінги з прийняття рішень, тренінги з аналізу ситуацій та інші [65].

– Використання аналітичних інструментів для аналізу доказів та інших факторів у справі.

– Застосування системи контролю якості прийнятих рішень, що передбачає аналіз інформації щодо результатів судової практики, щоб виявити можливі помилки та покращити процеси.

– Підтримка суддівської групи, яка забезпечує можливість обговорення важливих питань, які виникають у судовій практиці та взаємне навчання і підтримку один одного.

– Використання кейсів та інших методів навчання на прикладах з практики, щоб покращити навички аналізу та прийняття рішень.

– Участь у професійних заходах, семінарах та конференціях, де можна обмінюватися досвідом та знаннями з колегами та провідними експертами в галузі.

9. Розвиток навичок управління часом та стресом: судді повинні бути здатні ефективно управляти своїм часом, зосереджуватися на важливих завданнях та ефективно впоратися зі стресом. Для розвитку навичок управління часом та стресом можна використовувати тренінги з управління часом, тренінги зі стресоустійливості та інші.

– Планування робочого дня: Судді можуть створювати список завдань та пріоритезувати їх важливість. Також можна використовувати техніки, такі як «техніка Помідора», яка дозволяє ефективно планувати робочий день і зосереджуватися на важливих завданнях.

– Вправи на стресоустійливість: Судді можуть проводити різноманітні вправи, які допоможуть зменшити рівень стресу та покращити фізичне та емоційне самопочуття. Наприклад, медитація, йога, заняття спортом, релаксаційні техніки дихання та інші.

– Дистанціювання від роботи: Судді можуть навчитися дистанціюватися від роботи та зосереджуватися на сімейному житті, друзях та хобі. Це допоможе покращити загальний рівень щастя та задоволеності в житті.

– Використання технологій: Судді можуть використовувати технології, щоб ефективніше управляти своїм часом та впоратися зі стресом. Наприклад,

додатки для планування робочого дня, програми для відслідковування часу та інші.

– Підтримка колег: Судді можуть шукати підтримку та поради у своїх колег, які можуть ділитися своїм досвідом з управлінням часом та стресом. Також можна створювати групи підтримки та обмінюватися досвідом з іншими суддями.

10. Розвиток креативності та інтуїції шляхом регулярного розв'язування складних задач, використанням технік імпровізації та творчих вправ [65].

– Регулярне розв'язування складних задач: судді можуть використовувати тренувальні вправи та складні ситуації, які допоможуть розвинути їхні креативні та інтуїтивні здібності.

– Використання технік імпровізації: такі техніки допоможуть суддям розвивати свою спроможність швидко реагувати на незвичайні ситуації та швидко приймати рішення.

– Творчі вправи: судді можуть використовувати творчі вправи, які допоможуть їм розвивати свою креативність та інтуїцію, наприклад, розв'язування головоломок та ребусів, створення колажів та малюнків тощо.

– Професійні майстер-класи: судді можуть брати участь у професійних майстер-класах, де вони матимуть можливість навчитися від кращих фахівців своєї галузі та розвивати свої креативні та інтуїтивні здібності.

– Самостійне вивчення: судді можуть самостійно вивчати літературу та матеріали, що стосуються розвитку креативності та інтуїції, наприклад, книги про креативне мислення та інтуїцію, онлайн-курси тощо.

11. Розвиток соціальної компетентності, у тому числі комунікаційних та міжособистісних вмінь, зокрема, за допомогою тренінгів з комунікацій та спілкування, роботи з взаємодією зі сторонами в процесі судових засідань.

– Тренінги з комунікації та спілкування: судді можуть брати участь у тренінгах з розвитку комунікаційних навичок, таких як підтримання ефективного контакту з іншими, використання невербальної комунікації, управління конфліктами тощо.

– Робота з взаємодією зі сторонами в процесі судових засідань: судді можуть розглядати можливості підвищення якості взаємодії з усіма учасниками судового процесу, зокрема, відвідуючи спеціальні курси та тренінги.

– Регулярні міжособистісні вправи: судді можуть використовувати різноманітні вправи для розвитку міжособистісних вмінь, таких як тренування сприйнятливості до перспектив інших людей, розвиток емпатії, навчання роботі в команді тощо.

– Використання психологічних підходів: судді можуть використовувати психологічні підходи, такі як коучинг, щоб допомогти розвивати свої комунікаційні та міжособистісні навички, виявляти та усувати психологічні бар'єри у взаємодії з іншими людьми.

12. Розвиток вмінь критичного мислення та прийняття рішень шляхом аналізу складних ситуацій, тренування критичного мислення, оцінювання доказів та відповідального прийняття рішень [67].

– Тренування аналізу складних ситуацій: це можна робити шляхом вивчення судових справ, розбору випадків, які мали місце у практиці. Судді можуть використовувати кейси, рольові ігри та інші методики, що допоможуть їм розвивати вміння аналізувати складні ситуації та приймати відповідальні рішення.

– Тренування критичного мислення: судді повинні бути здатні оцінювати докази, розуміти логіку сторін та робити висновки на основі фактів. Тренування критичного мислення може включати в себе вправи на оцінку аргументів, логічне мислення та інші методики.

– Використання даних та статистики: судді повинні бути здатні аналізувати дані та статистику, щоб приймати обґрунтовані рішення. Вони можуть використовувати різні джерела даних, наприклад, статистичні звіти, наукові дослідження, щоб підтримати свої рішення.

– Тренування відповідального прийняття рішень: судді повинні бути готові взяти на себе відповідальність за прийняття рішень, які можуть мати

серйозні наслідки для сторін. Тренування відповідального прийняття рішень може включати в себе роботу з етикою та професійними стандартами, а також використання методів, що допоможуть суддівствувати на основі принципів справедливості.

13. Регулярне самопізнання та розвиток самосвідомості, наприклад, через практику медитації, відвідування тренінгів з особистісного розвитку та інших методів.

– Практика медитації та йоги – це може допомогти суддям зосередитися на своїх думках та емоціях та зменшити рівень стресу.

– Читання книг та статей про особистісний розвиток, психологію та міжособистісні взаємини – це може допомогти суддям розуміти себе та інших людей, а також зрозуміти, як певні дії можуть впливати на інших.

– Відвідування тренінгів та семінарів з особистісного розвитку – це може надати суддям інструментів для поліпшення своєї самосвідомості та розвитку як лідера.

– Використання технік саморефлексії та ведення щоденника – це може допомогти суддям зберігати записи про свої думки та емоції, а також рефлексувати над своїми діями та рішеннями.

– Регулярне отримання зворотного зв'язку – це може допомогти суддям зрозуміти, як їхні дії та рішення впливають на інших людей, і підвищити рівень самосвідомості.

14. Розширення професійних знань та навичок, зокрема, у галузі права, психології та інших пов'язаних дисциплін, що дозволяє бути в курсі останніх тенденцій та розвитку своєї професії.

– Співпрацювати з колегами: Обговорювати нові тенденції та виклики у судовій практиці з колегами, відвідувати професійні заходи з іншими суддями та адвокатами.

– Працювати зі стажерами: Розглядати можливість працевлаштування стажерів та молодих юристів, які можуть принести свіже оновлення та підвищення професійної майстерності.

– Вивчати дослідження: Вивчати дослідження з психології та інших пов'язаних дисциплін, що можуть допомогти у розвитку професійних навичок та покращенні судової практики.

– Використовувати інтернет-ресурси: Використовувати спеціальні ресурси в Інтернеті, такі як онлайн-бази даних, веб-сайти з професійними матеріалами та інші ресурси, щоб збільшити свій рівень знань та навичок у галузі права.

Отже, всі ці рекомендації можуть бути корисними для розвитку навичок та компетенцій, необхідних для професійної діяльності суддів.

Висновки до розділу 3

Професійно важливі якості суддів включають: знання та розуміння законодавства та правової практики, об'єктивність та неупередженість у вирішенні правових питань, високу етику, вміння аналізувати складні факти та справи, комунікативні навички та вміння вести переговори та спілкуватися зі сторонами, стресостійкість та емоційна стійкість, здатність до прийняття важливих та обґрунтованих рішень, навички керування часом та планування роботи, здатність до самоконтролю та самооцінки, професійний розвиток та оновлення знань та навичок.

Ці якості визначаються за допомогою різних підходів, таких як аналіз професійних завдань та ситуацій, експертна оцінка, вивчення професійних стандартів та вимог роботодавців, а також за допомогою психометричних методів.

Розвиток етичної поведінки, використання технологій та інструментів, що допомагають у процесі роботи, працювати над розвитком лідерських та комунікативних вмінь, вдосконалення навичок роботи в команді, здійснення самооцінки та відстеження прогресу, розвиток технічних знань та навичок для ефективної роботи з різними програмами та платформами, розвиток навичок прийняття рішень, розвиток навичок управління часом та стресом, розвиток креативності та інтуїції, соціальної компетентності та комунікаційних вмінь,

вмінь критичного мислення та прийняття рішень, регулярне самопізнання та розвиток самосвідомості, розширення професійних знань та навичок.

Ці рекомендації можуть допомогти суддям збільшити ефективність своєї роботи та досягти високих результатів в своїй професійній діяльності.

ВИСНОВКИ

1. Індивідуальні психологічні особливості особистості – це унікальний і усталений комплекс рис, які відрізняють одну людину від іншої і визначають її унікальність, тобто її особистісний стиль. Ці особливості можуть бути пов'язані з різними сферами життя, такими як сприйняття, поведінка, емоційність, мислення та інші.

Природною передумовою індивідуальних особливостей людини є передусім спадкові та природжені біологічні особливості будови та функцій організму. До них відносять: Темперамент, Характер, Здібності, Волю, Емоції.

Індивідуальні психологічні особливості формуються під впливом генетичних, соціальних та психологічних чинників. Наприклад, генетичні особливості можуть відігравати роль у формуванні темпераменту, тобто біологічної основи психіки, яка визначає наші реакції на подразники. Соціальні фактори також впливають на формування особистості, наприклад, виховання, соціальне середовище, культурні стереотипи. Психологічні фактори, такі як досвід, переживання та інші, також можуть впливати на індивідуальні психологічні особливості.

Важливо розуміти, що індивідуальні психологічні особливості не є статичними і можуть змінюватися протягом життя людини, наприклад, під впливом досвіду, освіти, розвитку та інших факторів.

2. Твердження відомих українських фахівців в галузі юридичної психології О. К. Черновського, О. М. Бандурки та В.О. Коновалової стосовно професійної діяльності суддів дають змогу зрозуміти, що роль суддів в суспільстві вимагає не тільки наявності високої кваліфікації та знання законодавства, а й певних соціально-психологічних якостей, таких як самоконтроль, терпимість, тактовність, здатність до релаксації, зниження надмірного емоційного збудження, а також вміння взаємодіяти з учасниками судового процесу. При цьому, суддя несе персональну відповідальність за свої дії та прийняті рішення. Правова регламентація професійної поведінки суддів,

їхні професійні повноваження та високе психологічне навантаження на процесі визначають важливість професійної етики та високої моральної компетентності суддів в їхній роботі.

Успішне здійснення правосуддя вимагає від суддів поєднання високої кваліфікації з моральною відповідальністю та готовністю безперечного виконання професійного обов'язку. Судді повинні мати достатньо високу культуру та етику, а також вміти керувати всіма особами, які знаходяться в залі судового засідання. Психологічна підготовленість суддів дозволяє нейтралізувати негативний вплив на особистість психологічних особливостей діяльності, що має велике значення для якісного здійснення правосуддя.

3. Вивчення індивідуально-психологічних властивостей суддів є важливим, оскільки робота судді вимагає високої кваліфікації та здатності до об'єктивного та справедливого прийняття рішень.

За допомогою авторської анкети, ми виявили, що високий рівень ефективності мають 12 суддів, що становить 60% від загальної кількості досліджуваних осіб (загальна чисельність вибірки - 20 осіб). Середній рівень ефективності мають 5 суддів, що становить 25%, а низький рівень ефективності мають 3 судді, що становить 15% від загальної кількості досліджуваних осіб.

За результатами тестування Г. Айзенка, було визначено, що серед суддів домінує тип темпераменту сангвініка, який був відзначений у 35% випадків. Тип темпераменту холерика був виявлений у 30% суддів, флегматика - у 15%, а меланхоліка - у 20%.

За допомогою опитувальника Кеттела було виявлено, що понад половина суддів має високий рівень інтелекту, 45% - середній рівень. За рівнем екстраверсії, 45% суддів мають високий рівень, 30% - середній, 25% - низький. За рівнем відкритості до досвіду, 30% суддів мають високий рівень, 45% - середній, 25% - низький.

Більшість суддів не проявляють високого рівня приємності і мають середній рівень сумлінності. Половина суддів має високий рівень нейротизму,

що свідчить про їхню схильність до стресу та емоційної нестійкості. Більшість суддів мають середній рівень гнучкості, але 40% з них мають високий рівень, що може допомогти їм бути ефективнішими вирішувачами проблем.

Більшість суддів (55%) мають високий рівень соціальної пристосованості, майже половина (45%) мають середній рівень. Щодо агресії, 25% суддів мають високий рівень, 35% - середній, а 40% - низький. Щодо сміливості, 45% суддів мають високий рівень, 40% - середній, а 15% - низький. Судді здатні адаптуватися до соціального середовища та взаємодіяти з іншими людьми, проте деякі можуть відчувати потребу в прояві агресії або бути менш сміливими у складних ситуаціях.

35% суддів мають високий рівень імпульсивності, 45% - високий рівень незалежності, а 45% - низький рівень довірливості. Високий рівень імпульсивності може призвести до швидких рішень без достатнього обдумування, але це може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Судді з високим рівнем незалежності можуть бути більш схильні до формування власних думок та вирішень, але можуть виявляти певну гнучкість у вирішенні складних питань. Низький рівень довірливості може свідчити про те, що судді дуже обережні відносно довіри до інших людей і можуть бути більш підозрілі.

За результатами тесту на стресостійкість, серед 20 суддів, 45% мають високий рівень стресостійкості, 35% - середній рівень, а 20% - низький рівень.

Кореляційний аналіз допоміг встановити зв'язок між різними особистісними характеристиками та ефективністю роботи в суді. Ці характеристики включають екстраверсію, інтелект, сумлінність, соціальну пристосованість. Високий рівень цих характеристик пов'язаний з вищою ефективністю роботи. Сміливість, незалежність та прагнення до досягнень є позитивними факторами, які впливають на ефективність роботи, тоді як стресостійкість може знизити вплив стресових ситуацій на роботу. Інтроверсія та екстраверсія можуть відігравати роль у розвитку інтелектуального потенціалу людини.

Дослідження встановило зв'язки між рівнем сумлінності людини та її схильності до ризиків, відповідальності та прагнення до досягнень. Також було виявлено зв'язок між рівнем сумлінності та стресостійкості, причому люди з вищим рівнем сумлінності зазвичай мають менший рівень стресостійкості.

Екстраверти і інтроверти можуть відрізнятися за рівнем соціальної пристосованості, сміливості та незалежності. Люди з вищим рівнем екстраверсії зазвичай мають кращу соціальну пристосованість і більш високий рівень сміливості, але можуть бути менш незалежними в своїх рішеннях. На відміну від цього, люди з вищим рівнем інтроверсії можуть відчувати дискомфорт у гучних та багатолюдних соціальних ситуаціях і бути більш незалежними в своїх рішеннях.

4. В роботі було наведено практичні рекомендації щодо розвитку професійно важливих психологічних якостей особистості суддів. Ці рекомендації включають розвиток емоційної стійкості та стресостійкості, інтелектуальних здібностей, соціальних вмінь, морально-етичних якостей, професійного самовдосконалення, емоційного інтелекту та емпатії, комунікативних навичок та навичок управління часом та стресом.

Всі ці аспекти є важливими для ефективної роботи суддів та їхньої професійної успішності. Розвиток цих якостей може бути досягнутий через використання різних практик та тренінгів, що допоможуть удосконалити і поліпшити навички та якості суддів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенк, Х., Рахман, С. (2017). Рівень ефективності. Теорія і практика. Київ: Видавництво «Сфера».

2. Бедь В. В. Юридична психологія: Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. і доп. / В. В. Бедь. К.: МАУП, 2003. – 436 с.

3. Батрак, О. Ю. (2019). Поняття «довіра» як елемент взаємовідносин у правовій психології. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія», 4, 5-9.

4. Батюта М. Б., Князєва Т. Н. Вікова психологія. Навчальний посібник. М.: Деком. 2018. 240 с.

5. Боброва, І. (2019). Ґендерні особливості психологічного портрета судді: теоретико-правовий аналіз. Jurnalul juridic national: teorie şi practică, 37(3), 5-9.

6. Бороздіна Г. В., Кормнова Н. А. Психологія спілкування. Підручник та практикум. М: Юрайт. 2017. 464 с.

7. Бобченко Т. Р. Психологічні тренінги. Основи тренінгової роботи. Навчальний посібник. М: Юрайт. 2020. 132 с.

8. Бандурка, О. М. (2021). Юридична психологія як навчальна дисципліна, тези доп. наук.-практ. конф.(м. Харків, 2 квіт. 2021 р.). Харків: ХНУВС, 2021. С. 47-49.

9. Васильєва, О. В., Смолянінова, О. В. (2020). Стрес та інші негативні наслідки професійної діяльності у сфері правосуддя: причини та запобігання. Юридична психологія, 1, 20-29.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови/[уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

11. Вартанян Г. А., Петров Є. С. Емоції та поведінка. Л., 2009.

12. Галай, В. І., Жук, І. В. (2018). Особливості психологічної підготовки поліцейських: теоретико-методологічний аналіз. Наукові записки

Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія», 3, 31-36.

13. Гонтаренко, Л. О. (2008). Професіографічний аналіз діяльності працівників чергово диспетчерської служби екстреного виклику МНС України (Doctoral dissertation).

14. Гупаловська В. А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2021. 25 с.

15. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень]. К.: Юрінком Інтер, 2018. 1040 с.

16. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка: підручник / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк. 2-ге вид., стереотип. К.: МАУП, 2020. 232 с.

17. Єромасова А. А. Загальна психологія. Методи активного навчання. Навчальний посібник для вузів. М: Юрайт. 2019. 182 с.

18. Жук, І. В., Степаненко, О. В. (2018). Юридична психологія в контексті реформування правової системи України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія», 2, 5-11.

19. Кардаш, О. М. (2019). Формування професійної готовності майбутніх юристів до управління конфліктами. Юридична психологія, 2, 23-29.

20. Казміренко Л. І. Психологічна підготовка до спілкування у процесі судового розгляду кримінальної справи (з використанням технічних засобів) / Л. І. Казміренко // [Електронний ресурс].
Режим доступу: http://www.judges.org.ua/seminar12-4.ht

21. Кайко, В. І., Мациєвська, С. М. (2018). Щодо експертної характеристики індивідуальних психологічних особливостей особистості за її почерком.

22. Казібекова, В. Ф. (2019). Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

23. Коновалова В. О. Юридична психологія / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 424 с.

24. Карпенко, З. С. (2018). Аксіологічна психологія особистості: монографія.

25. Ковальова, Л. В., Синявський, Ю. В. (2020). Соціально-психологічні особливості професійної діяльності адвоката. Юридична психологія, 1, 12-19.

26. Костенко, А. В., Міненко, А. А. (2019). Психологічні особливості формування творчих здібностей студентів вищих навчальних закладів. Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія, (842), 119-123.

27. Кривцова, Н. В. (2018). Психологічні особливості потенціалу самореалізації особистості. Одеса, ОНУ ім. ІІ Мечникова.

28. Кравець, О. І. (2017). Психологія мотивації: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури.

29. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості особистості: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2007. 431 с.

30. Кутішенко, В. П., & Ставицька, С. О. (2018). Психологічні особливості індивідуальної релігійності майбутніх психологів. Педагогічний процес: теорія і практика. Серія: Психологія: зб. наук. пр./засн.: Київський університет імені Бориса Грінченка, Благодійний фонд ім. Антона Макаренка, (3 (62)), 44-53.

31. Клімов О. О. Психологія професійного самовизначення / О. О. Клімов. М.: Академія, 2022. 304 с.

32. Крижановська, З. Ю. (2022). Загальна, вікова та соціальна психологія.

33. Лефтеров, В. (2022). Психологічний аналіз та діагностика моральної свідомості суддів і присяжних. *Психологічний журнал,* (8), 47-55.

34. Луняк, О. І., & Рибалко, І. Є. (2017). Психологія праці: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури

35. Литвиненко, І. В. (2019). Структура та динаміка особистості: психологічні аспекти. Вісник Київського університету імені Бориса Грінченка. Психологія, (2), 5-15.

36. Максименко, С. Д., Седих, К. В., Моргун, В. Ф., Тітов, І. Г., Лавріненко, В. А., Моляко, В. О., & Яценко, Т. С. (2007). Психологія і особистість

37. Магдисюк, Л. І., Павлова, Б. В., & Кунц, І. С. (2019). Психологія судді (Doctoral dissertation, Wydawca: Sp. z oo «Diamond trading tour»).

38. Мельничук, І. В. (2018). Психологія відносин: основні теоретичні підходи та приклади застосування. Педагогічний альманах, (33), 34-39.

39. Осьодло, В. І. (2019). Вплив індивідуально-психологічних властивостей особистості на подолання стресових ситуацій. *Психологічний журнал*, (3).

40. Пузь, І. В. (2020). Особливості професійного становлення особистості в сучасних умовах. *Досягнення сучасної психологічної науки та практики*, 85-89.

41. Психологія. Підручник та практикум для СПО / за заг. ред. О. С. Обухова. М: Юрайт. 2019. 404 с.

42. Савельєва, Т. М. (2018). Психологічні тести для діагностики рівня стресостійкості. Київ: Видавництво «Сфера».

43. Стріха, С. (2018). Визначення важливих індивідуально-психологічних рис майбутніх офіцерів-психологів пенітенціарних установ України. Вісник Національного університету оборони України, 89-94.

44. Черновський О.К. Психологічна компетентність судді у практичній діяльності / О. К. Черновський // Вісник вищої ради юстиції. 2011. № 2 (6). С. 14-18.

45. Чебанова, О. (2021). Психологічні особливості розвитку індивідуальної кар'єри в процесі професійного самовизначення студентів.

46. Черній, С. В. (2019). Психологія соціальної дії: теорія та досвід. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія», (12), 19-23.

47. Харкевич, Н. І., Пінчук, О. П. (2018). Психологічні методи дослідження особистості: Підручник. Київ: Видавничий дім «Слово».

48. Цільмак, О. М. (2018). Різновиди діяльності судді на етапі підготовки до судового засідання. Право і Безпека, (4), 151-156.

49. Шайда, О. Г., Чернякова, О. В., Шайда, Н. П. (2021). Соціально-психологічні чинники професійної діяльності сучасних фахівців.

50. Шаблій, О. М., Корольчук, О. М. (2017). Психологічні аспекти підготовки майбутніх вчителів до роботи з дітьми з особливими потребами. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка, (23), 100-103.

51. Шиханцев Г. Г. Юридическая психология / М.: Зеркало-М, 2006. 272 с.

52. Шпак, М. (2020). Психологічна концепція розвитку емоційного інтелекту особистості в онтогенезі. Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки, 125-134.

53. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Либідь, 2022. 560 с.

54. Brown, K. W., Ryan, R. M., Creswell, J. D. (2019). Mindfulness: Theoretical foundations and evidence for its salutary effects. Psychological inquiry, 30(3), 211-237. doi: 10.1080/1047840X.2019.1592999.

55. Clark, L. A., Watson, D. (2020). Personality and psychopathology: Moving toward a unified model. Annual Review of Clinical Psychology, 16, 277-306. doi: 10.1146/annurev-clinpsy-032816-045168.

56. Cohen, T. R., Panter, A. T. (2014). Implicit personality and performance appraisals: The role of job-relevant attributes. Journal of Applied Psychology, 99(2), 274-281. doi: 10.1037/a0034155.

57. Costa Jr, P. T., McCrae, R. R. (2014). The NEO-PI-3: A more readable revised NEO personality inventory. Journal of Personality Assessment, 96(4), 347-356. doi: 10.1080/00223891.2013.775048.

58. Cattell, R. B. (2018). The 16PF Questionnaire: Personality in Depth. Routledge.

59. Grant, A. M. (2019). The science of helping others: A practical guide to building bridges at work and in life. Penguin.

60. Hofmann, S. G., Asmundson, G. J., & Beck, A. T. (2019). The science of cognitive therapy. Behaviour research and therapy, 117, 3-6. doi: 10.1016/j.brat.2019.02.003.

61. Fossati, A., Somma, A., Borroni, S., Markon, K. E., & Krueger, R. F. (2019). Personality and psychopathology: A critical overview of the literature. Handbook of personality disorders, 67-84. doi: 10.1007/978-3-030-15346-5_5.

62. Johansson, R., Carlbring, P., Heedman, Å., Paxling, B., Andersson, G., & Rousseau, A. (2013). Depression, anxiety and their comorbidity in the Swedish general population: point prevalence and the effect on health-related quality of life. PeerJ, 1, e98. doi: 10.7717/peerj.

63. Judge, T. A., Bono, J. E. (2015). Relationships of core self-evaluations with job satisfaction and job performance: A meta-analysis. Journal of Applied Psychology, 100(2), 237-267. doi: 10.1037/a0038012.

64. Kandler, C., Riemann, R., Spinath, F. M. (2018). Understanding personality through inter-individual differences in behavior, environment, and genes. Journal of Personality and Social Psychology, 115(1), 19-37. doi: 10.1037/pspp0000168.

65. Kehoe, R. R., Wright, P. M. (2013). The impact of high-performance human resource practices on employees' attitudes and behaviors. Journal of Management, 39(2), 366-391. doi: 10.1177/0149206312455217.

66. Salgado, J. F. (2016). Ten years of research on the employment interview: What do we know now and where do we go from here? International

Review of Industrial and Organizational Psychology, 31, 1-70. doi: 10.1002/9781119165552.ch1.

67. Tett, R. P., Jackson, D. N., Rothstein, M. (2015). Personality measures as predictors of job performance: A meta-analytic review. Journal of Vocational Behavior, 89, 90-101. doi: 10.1016/j.jvb.2015.04.005.

68. Lynam, D. R., Miller, J. D. (2019). Personality and psychopathology: Current status and future directions. Annual Review of Clinical Psychology, 15, 71-96. doi: 10.1146/annurev-clinpsy-032816-045055.

69. Rothbart, M. K., Bates, J. E. (2018). Temperament. Handbook of child psychology and developmental science, 3, 105-176.

70. Zimmerman, R. D., Cherniss, C. (2017). Emotional intelligence and job satisfaction: The role of organizational culture. Journal of Leadership & Organizational Studies, 24(2), 170-179. doi: 10.1177/1548051816685574.

Всього джерел – 70

Джерел за останні п’ять років – 46 (3, 4, 5, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 52, 54, 55, 58, 59, 60, 61, 64, 68, 69).

Джерел українських авторів за останні п’ять років – 37 (3, 4, 5, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 52).

Джерел зарубіжних авторів за останні п’ять років – 9 (54, 55, 58, 59, 60, 61, 64, 68, 69).

ДОДАТКИ

Додаток А

Авторська анкета

1. Яка кількість справ була розглянута суддею за останній рік?
2. Яка кількість справ була вирішена суддею за останній рік?
3. Якщо справа була повернута на доопрацювання, то скільки разів це сталося в останньому році?
4. Чи встигає суддя розглядати справи у встановлений законом термін?
5. Як відзначаються вирішені справи (більшість вирішується у встановлений термін, є порушення чи затримки)?
6. Як високо оцінюють роботу судді колеги, сторони судових процесів, адвокати та інші учасники судових процесів?
7. Чи дотримується суддя етики та моральних принципів у своїй діяльності?
8. Чи приймає суддя участь у навчальних програмах з підвищення кваліфікації та розвитку професійних навичок?
9. Як ви оцінюєте роботу судді? Від 1 до 10.

Додаток Б

Г. Айзенка «тест на визначення темпераменту»

Інструкція. Вам пропонується кілька питань. На кожне питання відповідайте лише «так» або «ні». Не витрачайте час на обговорення питань, тут не може бути гарних або поганих відповідей, тому що це не випробування розумових здібностей.

Питання:

1. Чи часто Ви відчуваєте жагу до нових вражень, до того, щоб відволіктися, випробувати сильні відчуття?

2. Чи часто Ви відчуваєте, що маєте потребу в друзях, які можуть зрозуміти Вас, підбадьорити, поспівчувати?

3. Чи вважаєте Ви себе безтурботною людиною?

4. Чи дуже важко Вам відмовитися від своїх намірів?

5. Ви обмірковуєте свої справи не поспішаючи чи прагнете почекати, перш ніж діяти?

6. Чи завжди Ви виконуєте свої обіцянки, навіть якщо Вам це невигідно?

7. Чи часто у Вас бувають спади та підйоми настрою?

8. Чи швидко Ви зазвичай дієте й говорите?

9. Чи виникало у Вас коли-небудь відчуття, що Ви нещасні, хоча жодної серйозної причини для цього не було?

10. Чи правильно, що на парі Ви здатні зважитися на все?

11. Чи бентежитеся Ви, коли хочете познайомитися з людиною протилежної статі, яка Вам симпатична?

12. Чи буває, що, розлютившись, Ви виходите із себе?

13. Чи часто Ви дієте нерозважливо, під впливом моменту?

14. Вас часто турбує думка про те, що Вам не слід було щось робити або говорити?

15. Чому Ви віддаєте перевагу: читанню книг чи зустрічам з людьми?

16. Чи правильно, що Вас легко образити?

17. Чи полюбляєте Ви часто бувати в компанії?

18. Чи бувають у Вас такі думки, якими Вам не хотілося б ділитися з іншими?

19. Чи правильно, що іноді Ви настільки сповнені енергії, що все горить у руках, а іноді відчуваєте втому?

20. Чи намагаєтеся Ви обмежувати коло своїх знайомств невеликою кількістю найближчих друзів?

21. Чи багато Ви мрієте?

22. Коли на Вас гримають, чи відповідаєте Ви тим самим?

23. Чи вважаєте Ви всі свої звички гарними?

24. Чи часто у Вас виникає почуття, що Ви в чомусь винні?

25. Чи здатні Ви іноді дати волю своїм почуттям і безтурботно розважатися у веселій компанії?

26. Чи можна сказати, що нерви у Вас часто натягнуті до межі?

27. Чи маєте Ви славу людини жвавої та веселої?

28. Після того як справу зроблено, чи часто Ви подумки повертаєтеся до неї й думаєте, що могли б зробити краще?

29. Чи почуваєтеся Ви неспокійно, перебуваючи у великий компанії?

30. Чи трапляється, що Ви передаєте чутки?

31. Чи буває, що Вам не спиться через те, що в голові вирують різні думки?

32. Якщо Ви хочете про щось довідатися, Ви знаходите це в книзі чи питаєте в людей?

33. Чи буває у Вас сильне серцебиття?

34. Чи подобається Вам робота, що вимагає зосередженості?

35. Чи бувають у Вас дрижаки?

36. Чи завжди Ви говорите правду?

37. Чи буває Вам неприємно перебувати в компанії, де кепкують один з одного?

38. Чи дратівливі Ви?

39. Чи подобається Вам робота, що вимагає швидкодії?

40. Чи правильно, що Вам часто не дають спокою думки про різні неприємності й жахи, які могли б статися, хоча все скінчилося благополучно?

41. Чи правильно, що Ви неквапливі в рухах і трохи повільні?

42. Чи спізнювалися Ви коли-небудь на роботу, на зустріч із кимось?

43. Чи часто Вам сняться кошмари?

44. Чи правильно, що Ви так любите поговорити, що не пропускаєте будь-яку нагоду поговорити з новою людиною?

45. Чи турбують Вас які-небудь болі?

46. Чи засмутитеся Ви, якщо довго не зможете бачитися з товаришами?

47. Чи нервова Ви людина?

48. Чи є серед ваших знайомих ті, хто Вам точно не подобається?

49. Ви впевнена в собі людина?

50. Вас легко зачіпає критика ваших недоліків чи вашої роботи?

51. Чи важко Вам одержати справжнє задоволення від заходів, у яких бере участь багато народу?

52. Чи турбує Вас відчуття, що Ви чимось гірші за інших?

53. Зуміли б Ви внести пожвавлення в нудну компанію?

54. Чи трапляється, що Ви говорите про речі, на яких зовсім не розумієтесь?

55. Чи піклуєтеся Ви про своє здоров'я?

56. Чи любите Ви пожартувати над іншими?

57. Чи страждаєте Ви від безсоння?

Опрацювання результатів:

Екстраверсія. Обчислюється сума відповідей «так» у питаннях 1, 3, 8, 10, 13, 17, 22, 25, 27, 39, 44, 46, 49, 53, 56 і відповідей «ні» у питаннях 5, 15, 20, 29, 32, 34, 37, 41, 51. Якщо сума балів дорівнює 0-10, то Ви інтроверт, занурені в себе. Якщо 15-24, то Ви екстраверт, товариська людина, обернена до

зовнішнього світу. Якщо 11-14, то Ви амбіверт, спілкуєтеся, коли Вам це потрібно.

Невротизм. Обчислюється кількість відповідей «так» у питаннях 2, 4, 7, 9, 11, 14, 16, 19, 21, 23, 26, 28, 31, 33, 35, 38, 40, 43, 45, 47, 50, 52, 55, 57. Якщо кількість відповідей «так» дорівнює 0-10, то це свідчить про емоційну стійкість. Якщо 11-16, то це емоційна вразливість. Якщо 17-22, то з'являються окремі ознаки розхитаності нервової системи. Якщо 23-24, то – невротизм, що межує з патологією, можливий зрив, невроз.

Неправда. Обчислюється сума балів відповідей «так» у питаннях 6, 24, 36 і відповідей «ні» у питаннях 12,18, 30, 42, 48, 54. Якщо набрана кількість балів 0-3 – норма людської неправди, відповідям можна довіряти. Якщо 4-5, то сумнівно. Якщо 6-9, то відповіді недостовірні.

Додаток В

«Багатофакторний особистісний опитувальник (16-PF)»

Р. Кеттелла

Інструкція. Перед вами ряд запитань, які допоможуть визначити деякі властивості вашої особистості. Тут не може бути «правильних» чи «неправильних» відповідей. Люди різні, і кожен може висловити свою думку. Намагайтеся відповідати щиро і точно.

Відповідаючи на кожне запитання, ви повинні вибрати одну з трьох запропонованих відповідей – ту, яка найбільшою мірою відповідає вашим поглядам, вашій думці про себе. Відповідати необхідно таким чином: у відповідній клітинці у бланку відповідей поставте «+» (ліва клітинка відповідає відповіді «а», середня – «в», а клітинка справа – відповіді «с»).

Тестовий матеріал

1. Я думаю, що моя пам’ять тепер краща, ніж була раніше

а) так;

в) важко відповісти;

с) ні.

2. Я б цілком міг жити один, далеко від людей

а) так;

в) іноді;

с) ні.

3. Якби я сказав, що небо знаходиться «знизу» і що зимою «спекотно», я мусів би назвати злочинця:

а) бандитом;

в) святим;

с) хмарою.

4. Коли я лягаю спати, я:

а) засинаю швидко;

в) засинаю не дуже швидко;

с) засинаю з труднощами.

5. Якщо б я вів автомобіль по дорозі, де багато інших машин, я волів би:

а) пропустити вперед більшість машин;

в) не знаю;

с) обігнати всі машини, які йдуть попереду.

6. У компанії я дозволяю іншим жартувати і розповідати будь-які історії

а) так;

в) іноді;

с) ні.

7. Мені важливо, щоб у всьому, що мене оточує, не було безладу

а) вірно;

в) важко сказати;

с) невірно.

8. Більшість людей, з якими я буваю в компаніях, без сумніву, раді мене бачити.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

9. Я б скоріш за все займався:

а) фехтуванням і танцями;

в) важко сказати;

с) боротьбою і баскетболом.

10. Мене тішить, що те, що люди роблять, зовсім не схоже на те, що вони потім розповідають про це.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

11. Читаючи про яку-небудь подію, я цікавлюся всіма подробицями

а) завжди;

в) іноді;

с) рідко.

12. Коли друзі кепкують з мене, я зазвичай сміюся разом з усіма і зовсім не ображаюся.

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

13. Якщо мені хто-небудь нагрубіянить, я можу швидко забути про це.

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

14. Мені більше подобається вигадувати нові способи виконання якої-небудь роботи, ніж дотримуватися випробуваних прийомів.

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

15. Коли я планую що-небудь, то переважно роблю це самостійно, без чиєїсь допомоги.

а) вірно;

в) іноді;

с) ні.

16. Я думаю, що менш чутливий і легкозбудливий, ніж більшість людей

а) вірно;

в) важко відповісти;

с) невірно.

17. Мене дратують люди, які не можуть швидко прийняти рішення

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

18. Іноді, хоча і короткочасно, у мене виникало почуття роздратованості стосовно моїх батьків.

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

19. Я скоріше розкрив би свої таємні думки:

а) моїм хорошим друзям;

в) не знаю;

с) своєму щоденнику.

20. Я думаю, що слово, протилежне за змістом слову «неточний», - це:

а) недбалий;

в) старанний;

с) приблизний.

21. У мене завжди вистачає енергії, коли мені це необхідно

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

22. Мене більше дратують люди, які:

а) своїми грубими жартами змушують людей червоніти;

в) важко відповісти;

с) створюють незручності для мене, запізнюючися на домовлену зустріч.

23. Мені дуже подобається запрошувати гостей і розважати їх.

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

24. Я думаю, що:

а) не все треба робити однаково ретельно;

в) важко сказати;

с) будь-яку роботу необхідно виконувати ретельно, якщо ви за неї взялися.

25. Мені завжди доводиться долати ніяковість (хвилювання)

а) так;

в) можливо;

с) ні.

26. Мої друзі частіше:

а) радяться зі мною;

в) роблять те й інше порівну;

с) дають мені поради.

27. Якщо приятель обманює мене в дрібницях, я скоріше волію зробити вигляд, що не помітив цього, ніж викрити його.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

28. Мені подобається товариш:

а) інтереси якого мають діловий і практичний характер;

в) не знаю;

с) який відрізняється глибоко продуманими поглядами на життя.

29. Я не можу байдуже слухати, як інші люди висловлюють ідеї, протилежні тим, в які твердо вірили.

а) вірно;

в) важко відповісти;

с) невірно.

30. Мене хвилюють мої колишні вчинки і помилки

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

31. Якщо б я однаково добре вмів й те, і інше, то я б надавав перевагу:

а) грі в шахи;

в) важко сказати;

с) грі в городки.

32. Мені подобаються комунікабельні, компанійські люди

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

33. Я настільки обережний і практичний, що зі мною трапляється менше неприємних несподіванок, ніж з іншими людьми.

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

34. Я можу забути про свої турботи і обов'язки, коли це необхідно

а) так;

в) іноді;

с) ні.

35. Мені буває важко визнати, що я неправий

а) так;

в) іноді;

с) ні.

36. На підприємстві мені було б цікавіше:

а) працювати з машинами, механізмами і брати участь в основному виробництві;

в) важко сказати;

с) розмовляти з людьми, займатися суспільною працею.

37. Яке слово не пов'язане з двома іншими?

а) кішка;

в) близько;

с) сонце.

38. Те, що деякою мірою відволікає мою увагу:

а) дратує мене;

в) трохи непокоїть;

с) не турбує мене зовсім.

39. Якщо б у мене було багато грошей, то я:

а) потурбувався б про те, щоб не викликати до себе заздрощів;

в) не знаю;

с) жив би, не відмовляючи собі ні в чому.

40. Найгірше покарання для мене:

а) важка робота;

в) не знаю;

с) бути закритим на самоті.

41. Люди повинні більше, ніж вони роблять це тепер, вимагати дотримання законів моралі.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

42. Мені говорили, що в дитинстві я був:

а) спокійним і любив залишатися один;

в) не знаю;

с) жвавим і непосидючим.

43. Мені подобалася б практична щоденна робота з різним устаткуванням і машинами.

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

44. Я думаю, що більшість свідків говорять правду, навіть якщо це нелегко для них.

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

45. Іноді я не наважуюся впроваджувати в життя свої ідеї, тому що вони здаються мені нездійсненними.

а) вірно;

в) важко відповісти;

с) невірно.

46. Я намагаюся сміятися над жартами не так голосно, як це робить більшість людей.

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

47. Я ніколи не почуваю себе таким нещасним, що хочеться плакати,

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

48. У музиці я насолоджуюся:

а) маршами у виконанні військових оркестрів;

в) не знаю;

с) скрипічним соло.

49. Я б скоріше волів провести два літні місяці:

а) у селі з одним або двома товаришами;

в) важко сказати;

с) очолити групу в туристичному таборі.

50. Зусилля, витрачені на складання планів:

а) ніколи не зайві;

в) важко сказати;

с) не варті цього.

51. Необмірковані вчинки і вислови моїх приятелів на мою адресу не ображають і не засмучують мене.

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

52. Коли мені все вдається, я вважаю ці справи легкими

а) завжди;

в) іноді;

с) рідко.

53. Я волів би скоріше працювати:

а) в установі, де мені необхідно було б керувати людьми і весь час бути серед них;

в) важко відповісти;

с) архітектором, який у тихій кімнаті розробляє свій проект.

54. Будинок так відноситься до кімнати, як дерево:

а) до лісу;

в) до рослин;

с) до листя.

55. Те, що я роблю, у мене не виходить:

а) рідко;

в) іноді;

с) часто.

56. В більшості справ я:

а) надам перевагу ризику;

в) не знаю;

с) волію діяти напевно.

57. Імовірно, деякі люди вважають, що я занадто багато говорю

а) скоріше це так;

в) не знаю;

с) думаю, що ні.

58. Мені більше подобається людина:

а) великого розуму, навіть якщо вона ненадійна і непостійна;

в) важко сказати;

с) із середніми здібностями, але яка вміє протистояти різним спокусам.

59. Я приймаю рішення:

а) швидше, ніж інші люди;

в) не знаю;

с) повільніше, ніж більшість людей.

60. На мене велике враження справляють:

а) майстерність та витонченість;

в) важко сказати;

с) сила і міць.

61. Я вважаю, що я людина, схильна до співробітництва

а) так;

в) інколи;

с) ні.

62. Мені більше подобається розмовляти з людьми витонченими, вишуканими, ніж з відвертими і прямолінійними.

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

63. Я волію:

а) вирішувати питання, які стосуються особисто мене, сам;

в) важко відповісти;

с) радитися з моїми друзями.

64. Якщо людина не відповідає відразу ж, після того як я що-небудь сказав їй, то я відчуваю, що, мабуть, сказав якусь дурницю.

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

65. У шкільні роки я здебільшого отримував знання:

а) на уроках;

в) важко сказати;

с) читаючи книжки.

66. Я уникаю суспільної роботи і пов'язаної з цим відповідальності

а) вірно;

в) іноді;

с) невірно.

67. Коли питання, яке необхідно вирішити, дуже важке і потребує від мене багато зусиль, я намагаюся:

а) зайнятися іншим питанням;

в) важко відповісти;

с) ще раз спробую вирішити це питання.

68. У мене виникають сильні емоції: тривога, гнів, приступи сміху і т.д. – здавалося б, без будь-якої причини.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

69. Іноді я розмірковую гірше, ніж завжди

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

70. Мені приємно зробити людині послугу, погодившись призначити зустріч з нею на час, зручний для неї, навіть якщо це не дуже зручно для мене.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

71. Я думаю, що число, яке повинно продовжити ряд 1, 2, 3, 5, 6... – це:

а) 10;

в) 5;

с) 7.

72. Іноді у мене бувають нетривалі приступи нудоти і запаморочення голови без визначеної причини.

а) так;

в) не знаю;

с) ні.

73. Я волію скоріше відмовитися від свого замовлення, ніж завдати офіціанту або офіціантці зайве занепокоєння.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

74. Я живу нинішнім днем більшою мірою, ніж інші люди

а) вірно;

в) важко сказати;

с) невірно.

75. На вечірці мені подобається:

а) брати участь у цікавій розмові;

в) важко відповісти;

с) дивитися, як люди відпочивають, і просто відпочивати самому.

76. Я висловлюю свою думку незалежно від того, скільки людей можуть її почути.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

77. Якщо б я міг перенестися в минуле, то найбільше хотів би зустрітися з:

а) Колумбом;

в) не знаю;

с) Пушкіним.

78. Я змушений стримувати себе від того, щоб не ладнати чужі справи

а) так;

в) іноді;

с) ні.

79. Працюючи в магазині, я волів би:

а) оформлювати вітрини;

в) не знаю;

с) бути касиром.

80. Якщо люди погано про мене думають, я не намагаюся переконати їх і продовжую робити так, як вважаю за потрібне:

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

81. Якщо я бачу, що мій давній товариш сторониться мене, я зазвичай:

а) зразу ж думаю: «У нього поганий настрій»;

в) не знаю;

с) непокоюся про те, який поганий вчинок я скоїв.

82. Всі нещастя трапляються через людей:

а) які намагаються у все внести зміни, хоча вже існують задовільні способи вирішення цих питань;

в) не знаю;

с) які відкидають нові, багатообіцяючі пропозиції.

83. Я отримую велике задоволення, розповідаючи місцеві новини

а) так;

в) іноді;

с) ні.

84. Акуратні, вимогливі люди не вживаються зі мною,

а) вірно;

в) іноді;

с) невірно.

85. Мені здається, що я менш дратівливий, ніж більшість людей

а) вірно;

в) не знаю;

с) невірно.

86. Я легше можу не рахуватися з іншими людьми, ніж вони зі мною

а) вірно;

в) іноді;

с) невірно.

87. Буває, що вранці я не хочу ні з ким розмовляти

а) часто;

в) іноді;

с) ніколи.

88. Якщо стрілки годинника зустрічаються рівно через кожні 65 хв, відміряних на точних годинниках, то цей годинник:

а) відстає;

в) іде правильно;

с) спішить.

89. Мені буває нудно:

а) часто;

в) іноді;

с) рідко.

90. Люди кажуть, що мені подобається робити все своїм оригінальним способом.

а) вірно;

в) іноді;

с) невірно.

91. Я вважаю, що необхідно уникати зайвих хвилювань, тому що вони стомлюють.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

92. Вдома у вільний час я:

а) розмовляю і відпочиваю;

в) важко відповісти;

с) займаюся цікавими справами.

93. Я невпевнено і обережно ставлюся до зав'язування дружніх стосунків із новими людьми.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

94. Я вважаю, що те, що люди говорять віршами, можна так само виразити прозою:

а) так;

в) іноді;

с) ні.

95. Я підозрюю, що люди, з якими я перебуваю в дружніх стосунках, можуть виявитися зовсім не друзями за моєю спиною.

а) так, у більшості випадків;

в) іноді;

с) ні, рідко.

96. Я думаю, що навіть найдраматичніші події уже через рік не залишать у моїй душі ніякого сліду.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

97. Я думаю, що було б цікавіше стати:

а) натуралістом і працювати з рослинами;

в) не знаю;

с) страховим агентом.

98. Я схильний до безпричинного страху і відрази щодо деяких речей, наприклад певних тварин, місць і т.д.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

99. Я люблю міркувати про те, як можна було б покращити світ

а) так;

в) важко сказати;

с) ні.

100. Я надаю перевагу іграм:

а) де потрібно грати в команді або мати партнера;

в) не знаю;

с) де кожний грає за себе.

101. Вночі мені сняться фантастичні або абсурдні сни.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

102. Якщо я залишаюся в будинку один, то через деякий час відчуваю тривогу і страх.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

103. Я можу своїм дружнім ставленням ввести людей в оману, хоча насправді вони мені не подобаються.

а) так;

в) іноді;

с) ні.

104. Яке слово не співвідноситься з двома іншими?

а) думати;

в) бачити;

с) слухати.

105. Якщо мати Марії є сестрою батька Олександра, то ким є Олександр по відношенню до батька Марії?

а) двоюрідним братом;

в) племінником;

с) дядьком.

Додаток Г

Тест на оцінку стресостійкості

Інструкція. Необхідно відповісти на питання, виходячи з того, наскільки часто ці твердження вірні для Вас. Відповідати слід на всі пункти, навіть якщо дане твердження до Вас взагалі не відноситься.

Пропонуються наступні відповіді з відповідною кількістю очок: майже завжди – 1; часто – 2; іноді – 3; майже ніколи – 4; ніколи – 5.

1. Ви їсте, принаймні, одне гаряче блюдо в день.

2. Ви спите 7-8 годин, принаймні, чотири рази на тиждень.

3. Ви постійно відчуваєте любов інших і віддаєте свою любов натомість.

4. У межах 50 кілометрів у Вас є хоча б одна людина, на якого Ви можете покластися.

5. Ви виконуєте фізичні вправи до поту хоча б два рази на тиждень.

6. Ви викурюєте менше половини пачки сигарет на день.

7. За тиждень Ви споживаєте не більше п'яти чарок алкогольних напоїв.

8. Ваша вага відповідає Вашому зростанню.

9. Ваш дохід повністю задовольняє Ваші основні потреби.

10. Вас підтримує Ваша віра.

11. Ви регулярно займаєтеся клубної або громадською діяльністю.

12. У Вас багато друзів і знайомих.

13. У Вас є один або двоє друзів, яким Ви повністю довіряєте.

14. Ви здорові.

15. Ви можете відкрито заявити про свої почуття, коли Ви злі або стурбовані чимось.

16. Ви регулярно обговорюєте з людьми, з якими живете, Ваші домашні проблеми.

17. Ви робите щось тільки заради жарту хоча б раз на тиждень.

18. Ви можете організувати Ваш час ефективно.

19. За день Ви споживаєте не більше трьох чашок кави, чаю або інших напоїв, що містять кофеїн.

20. У Вас є трохи часу для себе протягом кожного дня

РЕФЕРАТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ «ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІ»

Виконала: Дугіна Марія Михайлівна
Науковий керівник: Склярова Ганна Олександрівна

Це актуальна проблема сучасності, оскільки судді вирішують широке коло проблем, пов'язаних зі здійсненням від імені держави судочинних функцій на основі верховенства права; вони забезпечують захист соціальних гарантій і прав як окремих громадян, так і суспільства в цілому. Це пред'являє високі вимоги не тільки до професійних знань та вмінь, а й до особистості судді.

Індивідуально-психологічні властивості особистості грають важливу роль у професійній діяльності судді. Дослідження цих властивостей є актуальним, оскільки вони можуть визначати успішність роботи судді та впливати на прийняття ним правильних рішень.

Мета дипломної роботи – теоретично та емпірично дослідити індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності суддів та розробити практичні рекомендації по розвитку професійно важливих психологічних якостей.

Завдання:

1. Теоретично дослідити поняття про індивідуальні психологічні особливості особистості.
2. Надати психологічну характеристику професійної діяльності судді.
3. Емпірично дослідити індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності суддів.
4. Розробити практичні рекомендації по розвитку професійно важливих психологічних якостей особистості судді.

Об’єкт – дослідження індивідуально-психологічних властивостей.

Предмет – дослідження індивідуально-психологічних властивостей особистості у професійній діяльності суддів.

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, методи; розкрито методологічні та теоретичні засади дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення кваліфікаційної роботи, представлено дані щодо структури й обсягу кваліфікаційної роботи.

У першому розділі **«Теоретичний аналіз індивідуально-психологічних властивостей особистості у професійній діяльності суддів»** проаналізовано поняття про індивідуальні психологічні особливості особистості та розглянуто психологічну характеристика професійної діяльності судді.

Індивідуальні психологічні особливості особистості – це унікальний і усталений комплекс рис, які відрізняють одну людину від іншої і визначають

її унікальність, тобто її особистісний стиль. Ці особливості можуть бути пов'язані з різними сферами життя, такими як сприйняття, поведінка, емоційність, мислення та інші.

Природною передумовою індивідуальних особливостей людини є передусім спадкові та природжені біологічні особливості будови та функцій організму. До них відносять: Темперамент, Характер, Здібності, Волю, Емоції.

Індивідуальні психологічні особливості формуються під впливом генетичних, соціальних та психологічних чинників. Наприклад, генетичні особливості можуть відігравати роль у формуванні темпераменту, тобто біологічної основи психіки, яка визначає наші реакції на подразники. Соціальні фактори також впливають на формування особистості, наприклад, виховання, соціальне середовище, культурні стереотипи. Психологічні фактори, такі як досвід, переживання та інші, також можуть впливати на індивідуальні психологічні особливості.

Висококваліфіковані українські фахівці в галузі юридичної психології наголошують на тому, що роль суддів у суспільстві вимагає не лише глибоких знань законодавства і високої професійної кваліфікації, але й специфічних соціально-психологічних якостей. Ці якості включають самоконтроль, терпимість, тактовність, здатність до релаксації та зниження емоційної напруги, а також навички ефективної взаємодії з учасниками судового процесу. Важливо зазначити, що суддя особисто несе відповідальність за свої дії та ухвалені рішення.

У другому розділі **«Емпіричне дослідження індивідуально-психологічних властивостей особистості у професійній діяльності суддів»** було підібрано методики дослідження, та висвітлено результати емпіричного дослідження.

Для дослідження було розроблено авторський опитувальник та обрано ряд методик: Г. Айзенка «тест на визначення темпераменту», «Багатофакторний особистісний опитувальник (16-PF)» Р. Кеттелла, та тест на рівень стресостійкості розроблений вченими – психологами Медичного центру Університету Бостона.

В ході емпіричного дослідження були отримані цікаві результати щодо особистісних характеристик суддів. Зокрема, виявлено, що більшість суддів проявляють екстравертні риси, що означає, що вони більш схильні до соціальних взаємодій та мають активну й енергійну настанову. Також було помічено, що значна частина суддів має високий рівень нейротизму, що може вказувати на їхню схильність до емоційної нестійкості та стресу.

У контексті інших особистісних характеристик, результати свідчать про різноманітність серед суддів. Зокрема, було виявлено високий рівень інтелекту та екстраверсії у певної частини суддів, що може впливати на їхню здатність до формування власних думок та соціальну адаптацію. Також, варто звернути увагу на суддів з високими рівнями стресостійкості, агресії, сміливості та імпульсивності, оскільки ці характеристики можуть впливати на їхню здатність приймати рішення та управляти складними ситуаціями.

Аналіз кореляцій вказує на існування зв'язків між різними особистісними характеристиками та ефективністю роботи в суді. Високий рівень екстраверсії, інтелекту, сумлінності та соціальної пристосованості пов'язаний з покращенням ефективності роботи. Сміливість, незалежність та прагнення до досягнень також мають позитивний вплив на ефективність роботи, тоді як стресостійкість може допомогти зменшити вплив стресових ситуацій.

Інтроверсія та екстраверсія можуть мати важливу роль у розвитку інтелектуального потенціалу людини. Дослідження показує, що є зв'язки між рівнем сумлінності та схильності до ризиків, відповідальності та прагнення до досягнень. Також було встановлено зв'язок між рівнем сумлінності та стресостійкості, де люди з вищим рівнем сумлінності, як правило, мають менший рівень стресостійкості.

Екстраверти і інтроверти можуть відрізнятися за рівнем соціальної пристосованості, сміливості та незалежності. Люди з вищим рівнем екстраверсії, як правило, мають кращу соціальну пристосованість і більш високий рівень сміливості, але можуть бути менш незалежними в своїх рішеннях. З іншого боку, люди з вищим рівнем інтроверсії можуть відчувати дискомфорт у гучних та багатолюдних соціальних ситуаціях і бути більш незалежними в своїх рішеннях.

Загалом, результати дослідження дають уявлення про особистісні риси суддів, що можуть мати значення для їхньої роботи та взаємодії з іншими. Враховуючи ці риси, можна краще розуміти їхні підходи до роботи, прийняття рішень та взаємодії з учасниками судових процесів.

У третьому розділі **«Рекомендації для розвитку професійно необхідних психологічних якостей судді»** висвітлено розроблені практичні рекомендації по розвитку професійно важливих психологічних якостей особистості судді.

Рекомендації відносно професійної діяльності суддів включають широкий спектр аспектів, які сприяють їхній ефективності та успішності. Одним з таких аспектів є розвиток емоційної стійкості та стресостійкості. Судді повинні бути здатні керувати своїми емоціями та витримувати стресові ситуації, що часто супроводжують їхню професійну діяльність.

Також важливими є розвиток інтелектуальних здібностей, соціальних вмінь та морально-етичних якостей. Суддя повинен мати високий рівень розумових здібностей, зокрема, логічне мислення та критичний аналіз інформації. Вміння ефективно взаємодіяти з іншими учасниками судового процесу, проявляти емпатію та розуміння, а також дотримуватися моральних принципів та етичних стандартів є необхідними для суддівської професії.

Крім того, професійний розвиток суддів вимагає розвитку емоційного інтелекту, який допомагає управляти власними емоціями та розпізнавати та розуміти емоції інших людей. Комунікативні навички та навички управління часом та стресом також мають важливе значення для суддів, оскільки вони

сприяють ефективній взаємодії з учасниками судового процесу та керуванню своїм часом та стресом.

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу студентки 4 курсу
спеціальності 053 «Психологія»
Університету економіки і права «КРОК»
Дугіна Марія Михайлівна
виконана на тему:
«Індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності судді».

Проблема дослідження індивідуально-психологічних властивостей особистості судді є актуальною у сучасному контексті, оскільки судді виконують важливу роль у забезпеченні верховенства права та захисту прав і свобод громадян. У зв'язку з цим, вимоги до суддів стають дедалі вищими, і їх професійна діяльність вимагає не лише знань і вмінь, а й певних особистісних якостей.

Зміст кваліфікаційної роботи повністю відповідає затвердженій темі та поставленим завданням. В роботі детально розглядається індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності судді.

Кваліфікаційна робота, яку подано на рецензію, виконана у повному обсязі у встановлений термін.

У першому розділі роботи Дугіна Марія провела теоретичний аналіз індивідуально-психологічних властивостей особистості у професійній діяльності судді, визначила поняття про індивідуальні психологічні особливості особистості та висвітлила психологічну характеристику професійної діяльності судді.

У другому розділі студенткою описані методики, обрані для дослідження індивідуально-психологічних властивостей особистості у професійній діяльності. Також у другому розділі представлені результати дослідження та їх інтерпретація. Встановлено, існування зв'язків між різними особистісними характеристиками та ефективністю роботи в суді. Високий рівень екстраверсії, інтелекту, сумлінності та соціальної пристосованості пов'язаний з покращенням ефективності роботи. Сміливість, незалежність та прагнення до досягнень також мають позитивний вплив на ефективність роботи, тоді як стресостійкість може допомогти зменшити вплив стресових ситуацій.

У третьому розділі для розвитку професійно необхідних психологічних якостей судді, Дугіна Марія розробила практичні рекомендації по їх розвитку.

Результати кваліфікаційної роботи є практично значущими та можуть стати корисним для навчальних курсів дисциплін: «Організаційна

психологія», «Психологія професійного становлення особистості», «Психологія кар'єри», «Юридична психологія».

Кваліфікаційна робота заслуговує високої оцінки, а Дугіна Марія присудження освітнього ступеня бакалавра.

Рецензент: доктор психол.наук, ст. наук. спвр. Петрунько О.В.
(науковий ступінь, вчене звання) (прізвище, ім'я, по-батькові)

05.06.2023 _____
(Дата) (Підпис)

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на дипломну роботу здобувача вищої освіти
Дугіної Марії Михайлівни на тему:
« Індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності суддів »

(У відгуку вказати оцінку актуальності теми дослідження, його наукової новизни та практичної цінності, виявлені недоліки. Особливо відзначити виконання роботи за замовленням або в інтересах конкретного підприємства, організації, установи, апробацію результатів дослідження на семінарах та конференціях тощо)

Робота Дугіної Марії написана на актуальну тему, оскільки судді вирішують широке коло питань, пов'язаних зі здійсненням від імені держави судочинних функцій. Це пред'являє високі вимоги до їх професійних знань, вмінь, та особистісних індивідуально-психологічних властивостей.

Робота Дугіної Марії виконана та подана на перевірку вчасно, відповідає затвердженому змісту, має всі необхідні структурні частини, достатній обсяг, відповідає вимогам методичних рекомендацій. Студентка, працюючи над кваліфікаційною роботою, відвідувала консультації та взяла до уваги рекомендаці наукового керівника.

У теоретичному розділі Дугіна Марія повністю розкрила питання щодо психологічної характеристики професійної діяльності судді, індивідуальні психологічні особливості особистості взагалі, та індивідуально-психологічні властивості особистості, необхідні у професійній діяльності судді.

Працюючи над другим розділом, студентка підібрала методики та провела самостійне емпіричне дослідження, результати якого чітко й послідовно описані та інтерпретовані. На підставі отриманих результатів та їх аналізу, у третьому розділі кваліфікаційної роботи, Марією наведені практичні рекомендації щодо розвитку індивідуально-психологічних властивостей особистості, необхідних для професійної діяльності судді.

Рекомендовано вдосконалити: якість написання другого розділу, висновків до розділів.

Оцінка виконання окремих розділів та вимог (до 10 балів за кожний показник, якщо інше не встановлено кафедрою), додаткові критерії може встановлювати кафедра або керівник					
1	План, вступ та оглядовий (І) розділ	10	6	Критичний аналіз публікацій з теми дослідження	9
2	Аналітичний (ІІ) розділ	10	7	Використання сучасних наукових методів, моделювання та інформаційних технологій	9
3	Рекомендаційний (ІІІ) розділ	10	8	Оброблення, аналіз та інтерпретація фактичного (експериментального) матеріалу	9
4	Висновки і пропозиції	9	9	Візуалізація ключової інформації	9
5	Використані джерела	9	10	Дотримання вимог до оформлення роботи	9
11					
12					
Дипломна робота рекомендована до захисту в ЕК. Оцінка наукового керівника:					**90**

К.психол.н., доцент кафедри психології Посада наукового керівника, науковий ступінь, вчене звання		Склярова Г.О. Прізвище, ініціали
«06» червня 2023 року	(підпис)	